Poštnina plačana - Spedizione in abbonamento post. II gruppo

Leto I. štev. 36

Trst, 26. septembra 1946

Cena 5 lir - 3 din

UREDNIŠTVO IN UPRAVA:

LJUDSKI TEDNIK

ČITAJTE:

Jugoslovanska delegacija v borbi za pravico

Ustaški-križarski klavci in njihovi duhovni pobudniki pred Vrhovnim sodiščem v Zagrebu

V borbi za demokracijo

proti poizkusom uveljavljanja kolonialne politike

Težko najdemo v zgodovini narod, ki bi bil miroljubnejši in skromnejši od slovenskega naroda. V nedvomno težkih okoliščinah svoje nacionalne sužnosti si je naš narod gradil temelje svoje kulturne samobitnosti, razvijal duha demokratičnosti in bratskega ter miroljubnega sožitja med narodi, ki je lastèn vsem narodom slovanske skupnosti. Te lastnosti — edino resnično jamstvo miru med narodi — tvorijo osnovo naše slovanske vzajemnosti, ki je po zmagoviti borbi ruskega naroda nad domačimi in tujimi izkoriščevalci in izžemalci postala odločilen element svetovnega miru in močna opora miroljubnemu prizadevanju vsega demokratičnega človeštva. Občečlovečanski značaj poslanstva narodov slovanske skupnosti je prodrl tako globoko v zavest sodobnega človeka, da je odnos do Sovjetske zveze, Jugoslavije in ostalih držav slovanskega severa in juga postal istočasno tudi merilo za demokratičnost in miroljubnost ostalih narodov v zunanje političnih vprašanjih njihovih držav, se pravi, merilo demokratičnosti in miroljubnosti njihove diplomacije.

Slovanski narodi so nosili glavno težo nacifašističnega napada, ki se je v zadnjem poskusu nemškega imperializma razbil ob junaškem odporu vsega slovanskega sveta. Narodno osvobodilno gibanje zasužnjenih slovanskih narodov je preobrazilo notranjo strukturo lastnega državnega ustroja in izločilo iz svojega narodnega življenja vse vire nacionalnega zatiranja in tujega imperialističnega zasužnjevanja; sprostilo je ustvarjalno silo najširših ljudskih množic in postavilo nove temelje narodnega sožitja v skladu z vseljudskimi demokratičnimi pridobitvami osvobodilne borbe. Zaradi tega je nastala globoka sprememba tudi v klasičnih diplomatskih odnošajih med državami. Nova diplomacija držav slovanske vzajemnosti nosi jasen pečat nove, ljudske demokracije, ki je zamenjala stare, na gospodarskem, socialnem, političnem in kulturnem nasilju temeleče družbene odnose. V tem je tudi demokratična iskrenost in doslednost nove diplomacije, v opreki s staro diplomacijo gospodarskega pritiska, finančnega imperializma, politike »odprtih vrat« in vplivnih področij.

V takem okolju se razvija delo mirovne konference v Parizu, ki bo morala prinesti odločitev tudi glede našega vprašanja. Izmed vseh je rešitev našega vprašanja najtežja; najtežja ne morda zato, ker bi glede Trsta samega obstojale kakšne objektivne težkoče, ampak samo zaradi tega, ker imata zlasti Velika Britanija in Združene ameriške države s Trstom posebne načrte.

Ni važno, da leži Trst na slovanskem etničnem ozemlju; ni važno, da vse primorsko ljudstvo zahteva priključitev k Jugoslaviji; ni važno, da se je vse primorsko ljudstvo — kakor malokateri narod — vztrajno in požrtvovalno borilo za svoje narodnostne pravice, ni važno, da je Italija upropastila Trst, bestialno postopala z našim narodom, napadla Jugoslavijo in jo pustošila po znanih receptih rimskega imperializma; ni važno, da zahteva priključitev k Jugoslaviji tudi italijansko delovno ljudstvo Julijske krajine in Trsta, ni važno, da zahteva pravično rešitev Jugoslavija, najzvestejši zaveznik Združenih narodov; ni važno, da zahtevajo enako rešitev tudi vse države srednje in južnovzhodne Evrope, ki so objektivno zainteresirane na Trstu, naravnem gospodarskem središču podonavsko-balkanskega bazena; vse to ni važno; važno je le, da se tej edino pravični rešitvi upirata Velika Britanija in Amerika. Zakaj? Mnogo besed je padlo z njihove strani, a žal le besede.

Med pravico in besedami, ki se za njimi skriva moč Velike Britanije, je prišlo do kompromisa: nastalo je »svobodno tržaško ozemlje«. Svobodno? Tu so nastale nove težave, stare težave med novo in staro diplomacijo; med diplomacijo, ki se opira na težnje in demokratične pravice prizadetega prebivalstva, in diplomacijo, ki se ne more znebiti začaranega kroga stare prakse upravljanja kolonialnih področij (vedno »v interesu prebivalstva, ki še ni zrelo za samoupravo«, seveda!)

Borbene tradicije primorskega ljudstva imajo preglobokè korenine, da bi jih kakršnakoli krivična rešitev mogla odvrniti od nadaljevanja svoje borbe. Zunanje oblike naše borbe se menjajo, cilji ostanejo nespremenjeni. V pogojih internacionaliziranega Trsta in bližnjega področja se bo nadaljevala borba za osnovne demokratične pravice našega naroda in vsega delovnega ljudstva, tako slovanske kot italijanske narodnosti. Slovensko italijanska antifašistična unija prehaja na odprto borbo za uresničenje svojega gospodarskega, socialnega in kulturnega programa, ki naj v mejah vsiljenega internacionaliziranega tržaškega področja zagotovi tukajšnjemu prebivalstvu osnovne demokratične pravice in človeka dostojno življenje.

Program Slovansko-italijanske antifašistične unije je tako širok in iskreno demokratičen, da nudi vsem iskrenim demokratom dovolj možnosti za konkretno in uspešno sodelovanje z nami v ciljih, ki morajo biti pri srcu vsem onim, ki so si na jasnem glede dejstva, da so osnovni pogoji demokratičnega razvoja na našem področju le v takem ustroju notranje uprave »svobodnega tržaškega ozemlja«, ki onemogoča posreden in neposreden poseg tujega imperializma v vprašanje našega notranjega življenja Na teh vprašanjih bo Slovansko-italijanska antifašistična unija preizkuševala stopnjo demokratičnosti vseh onih sil, ki so se do danes omejevale na demokratično frazo, stvarno pa stale in še stoje na pozicijah domačega in tujega imperializma.

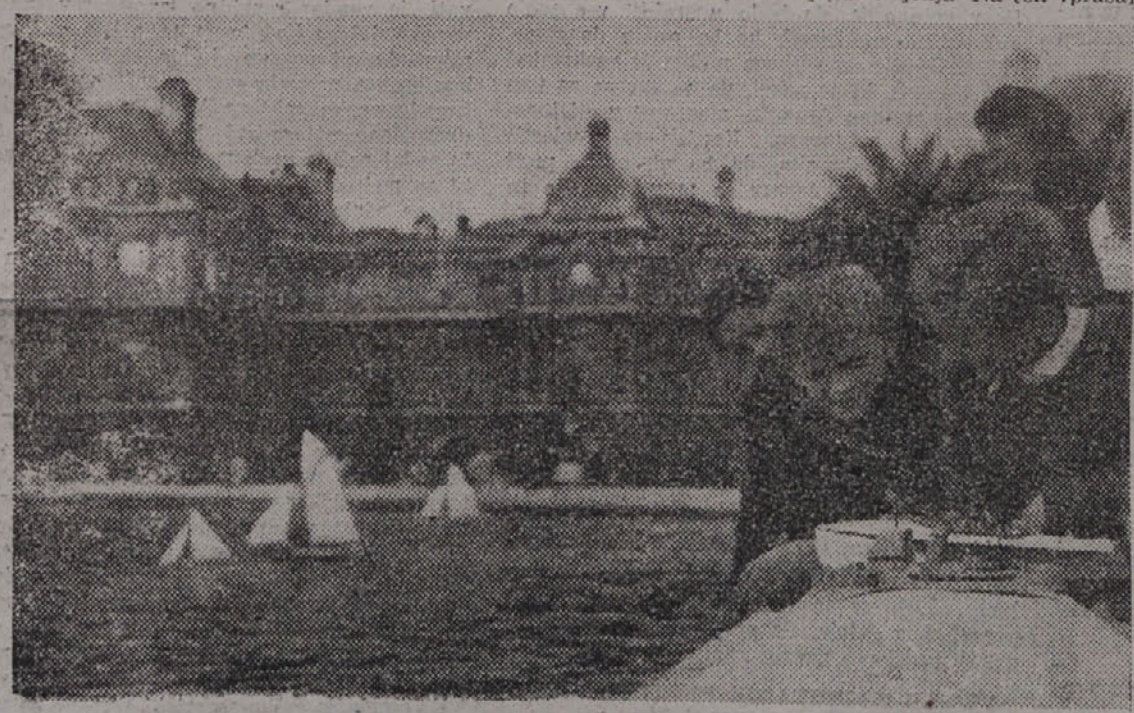

V LUKSEMBURŠKI PALAČI SO SE ZBRALI PREDSTAVNIKI 21 NARODOV, DA BI PREPREČILI STRAHOTE NOVIH POKOLJEV, TODA..., TI SE ŠE VEDNO IGRAJO VOJNO

Jaksetich : Byrnes

Niso še pozabljeni ukrepi ZVU proti vodjem 12 dnevne stavke, že je zajel Trst nov val stavk, tokrat protestnih, naperjenih proti statutu, ki bi iz Trsta napravil kolonijo in proti krivicam francoske črte. Ravno v vidu zadnjih krivičnih odlokov v Parizu in tik pred zadnjimi protestnimi stavkami pa je podal polk. Bowman izjavo, ki je značilna za ves tukajnji položaj. G. polk. Bowman je dejal, da za odločitvijo, da se ne prekliče postopek proti stavkovnemu odboru, ne stoji nikdo drug kot vladi ZDA in Velike Britanije.

ZVU torej ni bila zadostna, da krije s svojo autoriteto krivični postopek proti Jaksetichu, Ukmarju, Laurentiju in tovarišem. Proti sili enotnega bloka naših demokratičnih množic je bila potrebna protiutež vlad Anglije in Amerike, proti Regentu in Solieriju, Jaksetichu in Laurentiju sta morala nastopiti Truman in Atlee, Byrnes in Bevin.

To je bilo sicer neprostovoljno, toda vendar veliko priznanje ljudski moči, priznanje sili, ki je v pravični stvari in v složnosti množic, ki se zanjo bore.

Tovariši stavkovnega odbora so sicer v izgnanstvu, toda niso za bodečo žico britanskih koncentracijskih taborišč, kot na primer višji oficirji grške kraljeve vojske, ki so se ob zavezniški strani borili po najrazličnejših bojiščih v pretekli vojni, pa jih zdaj zaradi njih protimonarhističnega in antifašističnega mišljenja ne puste domov v Grčijo.

Jaksetich in tovariši so na svobodi in napredne množice, ki stoje za njimi še stavkajo in se slej ko prej neomajno bore dalje proti kolonialnemu zasužnjevanju, vkljub Trumanu, Bevinu in Byrnesu.

To bi organizatorjem novega Gdanska moralo biti resen pouk.

Pri našem ljudstvu si je že marsikak imperializem polomil zobe in doba sahibov, katerim sužnji domačini nosijo pahljačo in prtljago, katerim sestradani kuliji delajo za najnižje plače po plantažah in tovarnah, ta doba se nevzdržno nagiba k zatonu. Tega bi se morali zavedati gospodje Bevin, in Byrnes, Standard in Shell Oil ter ZVU in vsi oni, ki izza nje tu še investirajo svoje kapitale.

P. F.

V PARIZU BODO MORALI SPOZNATI, DA

Brez nas ne morejo odločati

Rok, v katerem mora pariška mirovna konferenza končati svoje delo, se vedno bolj krajša, vendar pa njeno delo ne napreduje v takem tempu, da bi bilo to zlahka doseči. Glavni razlog za to so zavlačevalni manevri nekaterih delegacij, ki poskušajo s celo vrsto nesmiselnih predlogov odvračati konferenco od bistvenih problemov, poleg tega pa špekulirajo z nasprotstvi med zavezniki, ki bi se pojavila in zaostrila, če bi se rešitev nekaterih nujnih vprašanj odlagala.

Italijanska diplomacija je poskušala že večkrat s špekulacijami te vrste izbiti čim več za nenasitni tek italijanskega imperializma. Ko se je ponesrečil glavni manever — predlog, naj se reševanje vprašanja jugoslovansko-italijanskih meja odloži za leto dni, je poskušala italijanska vlada doseči isti cilj z neposrednimi pogajanji med Italijo in Jugoslavijo. Italijanski delegati so prišli na ta pogajanja brez pooblastil, in zahtevali več kot jim daje francoska črta, ki je za Jugoslavijo nesprejemljiva. Nepoštenost take politike je uvidel sam italijanski delegat Reale, ki je ostro kritiziral stališče de Gasperijeve vlade. Konec tej igri je napravil jugoslovanski delegat Bebler ki je v izjavi angleškemu listu Times razkrinkal te nove imperialistične poskuse in ugotovil, da jugoslovanska delegacija ne vidi nobenega smisla, da bi se taka „pogajanja" nadaljevala.

V ozračju, ki je zaradi vsega tega nastalo v Parizu, je bil nujno potreben sestanek velike četvorice, kajti jasno je, da brez složnega sodelovanja vseh velikih zaveznikov ni mogoče ustvariti miru, ki bi pomenil vsaj „minimum pravičnosti", kot se je izrazil Višinski. Štirje zunanji ministri so se sestali v torek in razpravljali v glavnem o tem, kako se naj pospeši delo konference. Predvsem so potrdili sklep, da mora biti delo raznih odborov in pododborov končano do 5. oktobra, nakar naj plenum konference pregleda njihovo delo in nato odloča. Odločitve, ki jih je sprejel ta ali oni odbor ali pododbor, torej niso še dokončane, temveč je zanje potreben še pristanek plenuma konference, nakar bo svet zunanjih ministrov sestavil dokončno besedilo mirovnih pogodb. Zaenkrat vežejo zunanje ministre še sklepi, ki so jih sprejeli na svojem zadnjem zasedanju v Parizu. Z odločnim vztrajanjem pri teh sklepih je prisilila sovjetska delegacija tudi ostale velesile, da se jih prav tako drže. Tako so bili odklonjeni predlogi, ki prisojajo tržaškemu svobodnemu ozemlju skoraj polovico Istre.

Med še nerešenimi vprašanji je vsekakor najvažneše vprašanje statuta tržaškega svobodnega ozemlja. Še vedno so očitni nameni nekaterih zahodnih delegacij, ki bi rade ustvarile iz Trsta kolonijo najslabše vrste, da bi lahko to ozemlje izrabile

(Se nadaljuje na 2. strani)

Jugoslovanska delegacija se bori za pravico

Moč Jugoslovanske delegacije na mirovni konferenci in spletke anglo-ameriškega bloka

Pogajanja, ki so se do sedaj vršila v Parizu za določitev meje med Jugoslavijo in Italijo, so jasno pokazala neupravičenost zahtev poražene nasprotnice Italije, prav tako pa so tudi pokazala vse krivice, ki jih dela »francoska črta« slovenskemu narodu. Jugoslovanska delegacija je z neizpodbitnimi dokazi razkrinkala tako imenovano »pravičnost« francoske črte, ki naj bi temeljila na »etničnem ravnotežju«. Te ugotovitve so spravile angloameriški blok v precejšnjo zadrego. Znano je, da so prišle nekatere delegacije, kakor na primer brazilska in severnoafriška, na konferenco z nalogo, da z vsemi mečmi podpirajo zahteve Italije, ki bi lahko na ta način dobila čim več jugoslovanskega ozemlja. Toda pod težo neovrgljivih dokazov ki jih je podala jugoslovanska delegacija, so ti zagovorniki Bonomijevih in De Gasperijevih zahtev utihnili in si niso upali niti zagovarjati svojih prejšnjih trditev.

Ker so vse te delegacije uvidele, da ne bi mogle kljubovati pravičnim zahtevam Jugoslavije, so sklenile, da bodo na vsa izvajanja

Vsakomur je znano, da Jugoslavija nikogar ne ogreža, najmanj pa svobodno mesto Trst. Prav oni pa, ki bi si sami želeli, da postane Trst njihovo oporišče, govorijo o nevarnosti, ki preti neodvisnosti in nedotakljivosti Trsta od Jugoslavije

jugoslovanske delegacije odgovorile z molkom. Ni pa rečeno, da bodo ti nasprotniki jugoslovanskih zahtev molčali do konca konference. Prav gotovo je, da bodo uporabili vse svoje govorniške zmožnosti, ko bo prišlo do glasovanja. Ozadje ameriškega molka je razkrinkal tov. Kardelj, ki je rekel, da se skriva za tem molkom namen Amerike glasovati proti jugoslovanskim zahtevam. Kardelj je poudaril: »Amerika je sklenila, da bo glasovala proti našim zahtevam, čeprav so te upravičene in je pravica na naši strani.«

Da pa je jugoslovanska delegacija dosegla svoj namen in pokazala svetu, na kateri strani je pravica, je jasno razvidno iz tega: V svojem govoru o meji med Jugoslavijo in Italijo je rekel angleški delegat Mac Neil sledeče: »Če Statut ne bo dober, če svobodno ozemlje ne bo moglo obstojati ali pa bo ogrožena njegova neodvisnost, bo angleška vlada zahtevala od zunanjih ministrov štirih velesil, da še enkrat prouče ta problem. Vprašanje italijansko-jugoslovanske meje in vprašanje Trsta sta namreč tesno povezani.« To se pravi, da bo Anglija v slučaju, da ne bo sprejet takšen statut, ki bi odgovarjal njenim interesom, odločno nastopila proti Jugoslaviji. To grožnjo je torej naperil Mac Neil prav za prav samo na jugoslovansko delegacijo. Dejstvo, da se je Mac Neil poslužil groženj proti Jugoslaviji, jasno kaže, kako nerodno je Angliji o teh stvareh javno razpravljati in kako bi želela, da bi se vprašanje Trsta čim hitreje rešilo, seveda na tak način, ki bi njenim interesom najbolj odgovarjal. Mac Neil je izrazil svoje mnenje ravno ob času, ko je bilo določeno, da ne bodo razpravljali v politično-teritorialni komisiji o tržaškem statutu, temveč bo morala vsaka država predložiti svoje predloge podkomisiji v obliki memoranduma.

Mac Neil se je hotel izogniti tej poti, ker je vedel, da bi svojih trditev ne mogel braniti in da bi svet še bolj uvidel krivico, ki jo delajo Anglo-američani primorskemu ljudstvu, ko mu vsiljujejo statut, ki bi mu vzel svobodo.

Toda svet je kljub naporom Anglo-Američanov, da bi zakrinkali svoje prave namene, spoznal resnico in upravičenost jugoslovanskih zahtev. Jugoslovanska delegacija odbija z nezmanjšano odločnostjo vse take poizkuse.

Čeprav ni Jugoslavija dolžna ničesar žrtvovati, je vendar razvidno iz govorov jugoslovanske delegacije, da je ta prišla v Pariz z miroljubnimi nameni in da si želi, da bi ta konferenca prinesla svetu resničen mir. Če pa jugoslovanske zahteve kljub vsemu ne bodo uresničene, potem bodo lahko spoznali še tisti, ki sedaj nočejo verjeti da je večina delegacij, ki so pod anglo-ameriškim vplivom, bila prisiljena odobriti krivično rešitev.

Jugoslovanska delegacija je storila vse, da bi tem delegacijam odprla oči in bi na ta način preprečila krivično rešitev.

Citajte - sodite!

IL LAVORATORE

O poročanju »nepristranske« agencije NNU piše »Il lavoratore« sledeče:

«Odpreš radio in znajdeš se pred pravo angloameriško ofenzivo za pridobitev povprečnega človeka, ki mu primanjkuje prave politične, socialne, gospodarske, zgodovinske in zemljepisne izobrazbe in je tako bolj dostopen za to formo družbe ter podleže: vse lepote formalne demokracije, vse blagostanje in sreča kapitalističnih držav, vsa zgodovina visokih idealov, s katerimi imperializem privlačuje nepripravljene množice, vse še zabeljeno z nekoliko prekomorske literature in glasbe se ob vsaki uri nudijo poslušalcem radia . . .

Če pa vzameš «Giornale alleato», vidiš pogostoma, da je prva stran vsa protisovjetska in protijugoslovanska. Najdeš Bonomijev govor v celoti, Beblerjevega pa samo v malih izvlečkih in še tedaj tako, da so stavki nepopolni, da se na ta način prikaže, kakor da je govoril ravno nasprotno kakor v resnici».

(Nadaljevanje s 1. strani)

v svoje posebne namene. Tudi ameriški delegat je povedal v bistvu isto kot angleški, samo da je zavil surovo in nedemokratično bistvo svojega predloga v mnogo višje „demokratične“ in „človekoljubne“ fraze in zahteval kolonialno suženjstvo za tržaško prebivalstvo „v imenu svetovnega miru“.

Jugoslovanska delegacija je odločno povedala svojo besedo. Tržaško ljudstvo si mora vladati samo in kdor mu ne dopušča izražanja svobodne volje, dokazuje samo, da se te volje boji. Isto stališče je zagovarjala tudi sovjetska delegacija, poleg nje pa vse ostale delegacije, ki jih ne vežejo posebni sebični interesi. O „demokratični“ višini debat v tržaškem pododboru priča dovolj zgovorno dejstvo, da se nekateri delegati porabili ves dan, preden so se prepričali, da tudi tržaškim ženam ne gre odrekati volilne pravice. Vendar menila, čemu bi vendar volili ljudsko skupščino, ko se ji po drugi strani odreka vse pravice. Trst mora postati svobodno ozemlje, ne pa kolonija, kjer bi paševal angleški ali ameriški guverner. Toda mesto o dejanski oblasti guvernerja je pričel pododbor razpravljati o njegovi plači . . .

Vsa konferenca je pod močnim vtisom ponovnih odločnih izjav jugoslovanskih delegatov, da Jugoslavija na osnovi francoske črte in kolonialnega statuta za Trst ne podpiše mirovne pogodbe. Delegati nekaterih držav bodo morali končno spoznati, da močni in resnično samostojni državi ne bodo mogli poljubno vsiljevati svoje volje, temveč da bodo morali prej ali slej priznati njene tisočletne pravice.

Po svetu

Wallace je razkril ameriško politiko

Včeraj je bilo v Longjumeau blizu Pariza veliko zborovanje ob odkritju spominske plošče na hiši, kjer je Lenin stanoval leta 1911.

Komunistični voditelj Marty je govoril o presenečenju, ki ga je povzročil Wallacejev govor, in dejal, da je dovolj, če preučimo Leninovo teorijo o imperializmu, da nam bo razumljivo stališče ameriškega trgovinskega ministra.

H. Wallas je odstopil

Ameriški trgovinski minister H. Wallas je podal ostavko na zahtevo Trumana. Na ta način je izstopil iz Trumanove vlade še zadnji član kabineta predsednika Roosevelta.

Andersove vojake vzgajajo v angleških vojaških šolah

Štirideset vojakov iz Andersovega korpusa se bo učilo angleški jezik v vojaško-vzgojnem taborišču pri Folkstoneu v Angliji.

Te Poljake bodo po končanih študijah poslali nazaj kot instruktorje v drugi poljski korpus.

Laburistični poslanec Zilliacus napada zunanjo politiko britanske vlade

Laburistični poslanec Zilliacus je ostro napadel zunanjo politiko britanske vlade in odobrava smernice Wallacea, s katerim je skušal vplivati na zunanje-politično stališče ZDA.

Ne strinja se pa z Wallaceom v njegovi trditvi, da Amerika hodi po stopinjah zunanje politike Velike Britanije ampak trdi nasprotno, da je Velika Britanija podrejena zunanji politiki Amerike.

Angleži so dali navodila grški vladi, da prepove kongres EAM-a

Glavni odbor EAM-a je objavil resolucijo, v kateri pravi, da Caldarisova vlada krši osnovne določbe grške ustave, „kar predstavlja novo izzivanje grškega ljudstva in je ponoven dokaz, da se monarhofašisti vedno bolj gibljejo v smeri odkrite fašistične diktature“.

Časopis „Elefteri Elada“ piše da vladni krogi neuradno opravičujejo vladni sklep in pri tem navajajo v opravičilo to, da je grška vlada dobila navodilo od Britancev, ki želijo, da bi se izognili prihodu predstavnikov gibanja odpora in drugih dežel v Grčijo, da bi ti ne mogli spoznati položaj, ki vlada v Grčiji.

Še preden pa je grška vlada prepovedala kongres EAM-a, so poslali iz Pariza brzojavko, v kateri so sporočili, da bo delegacija francoskega gibanja odpora obiskala Atene.

Socialisti v Italiji so za enotnost s komunisti

Glavni odbor socialistične stranke v Rimu je sprejel soglasno predlog predsednika stranke Pietra Nennija za enotnost akcije s komunisti.

Komunisti in socialisti bodo sodelovali v Italiji

Generalni sekretar komunistične partije Italije P. Togliatti je predložil, naj se osnuje demokratični blok socialistične, krščansko-demokratične in komunistične stranke Italije. Dejal je tudi, da se bodo ustvarile osnove za skupno akcijo socialistične stranke in komunistične partije, izrazil pa je obžalovanje zaradi protikomunističnega duha krščansko-demokratične stranke.

Monarhisti in bivši fašisti grmadijo orožje, toda tudi partizani, ki so steber svobode, bodo znali prav tako uporabiti orožje. Atmosfera, ki se danes ustvarja, je dejal Togliatti, je podobna atmosferi iz leta 1918., iz katere se je rodil reakcionarni fašizem.

Britansko brodovje v Grčiji

Po vesteh iz Aten, bo britansko sredozemsko brodovje, ki vrši velike manevre, priplulo v pristanišča na Peloponezu.

V ameriški coni v Nemčiji stavka

V ameriškem delu Berlina je bila proglašena prva stavka nemških delavcev po kapitulaciji. Delavci tovarne Schwabenthal bodo prenehali z delom, da prisilijo ravnatelja, da uvede preiskavo zaradi raznih nerednosti.

VELIKO ZBOROVANJE PROTI FRANCU V OSLU

V Oslu je bila te dni velika manifestacija v znak solidarnosti s španskimi republikanci. Udeleženci zborovanja so odobrili resolucijo, ki v njej pozivajo vse Norvežane in Norvežanke in vse demokratične organizacije, naj se pridružijo zahtevi za osvoboditev vseh političnih jetnikov v Španiji. — Udeleženci zborovanja so znova poslali norveški vladi prošnjo, naj skupno z vladami drugih demokratičnih držav zahteva, da se vprašanje prekinitve diplomatskih odnošajev s Francovo Španijo sproži v Varnostnem svetu zaradi diplomatske osamitve Francove Španije in zaradi skupnih korakov za strmoglavljenje Franca in za vzpostavitev demokratične Španije.

1,600.000 OSEB SE JE VZDRŽALO GLASOVANJA PRI PLEBISCITU V GRČIJI

Grško-ameriški svet v New Yorku je obvestil časopisje, da je poslal organizaciji Združenih narodov obširno poročilo, ki v njem navaja zlorabe pri plebiscitu v Grčiji dne 1. septembra in dokazuje popolno nezanesljivost in nesmiselnost uradnih poročil. V poročilu je rečeno, da je bojkotiralo volitve v marcu po uradnih podatkih 40 do 50% volivcev in je dosegla splošna številka volivcev po uradnih podatkih 1,107.000, dočim se je vzdržalo septembrskega plebiscita kljub uradnemu poročilu, ki navaja 1,5%, več kot 1.600.000 volivcev.

Ko poudarja grško-ameriški svet, da so vladni podatki navidezni in to tako glede marčnih volitev kakor tudi septembrskega plebiscita, zahteva od ameriškega delegata v Varnostnem svetu Johnsona, naj ponovno razmotri svojo izjavo glede pravilnosti plebiscita v Grčiji. Grško-ameriški svet zahteva, da se izidi plebiscita ne priznajo, ker bi priznanje pomenilo tragedijo, ki bi se razširila daleč izven grških mej.

Pomagaite brezposelnim!

Anglo-amerikanski kapital pribaja v Trst

»Daily Worker« prinaša članek svojega diplomatskega komentatorja o posojilu, ki ga je dala zavezniška vojaška uprava industrijcem v Trstu. V članku je med drugim rečeno:

Vdor angloameriškega velekapitala, ki ga pospešujeta gg. Byrnes in Bevin, je dobil včeraj novo obliko. V Parizu so objavili, da je odobrila zavezniška vojaška uprava industriji na področju Trsta posojilo 1 milijona funtov šterlingov.

Odobritev tega posojila je naletela na področju Trsta na veliko kritiko. Zavezniške vojaške oblasti obtožujejo, da izkoriščajo svoj privilegirani položaj, da bi podprle angloameriško stremljenje po vodilni vlogi anglo-ameriškega velekapitala v gospodarstvu Trsta.

Znano je, da je zavezniška vojaška uprava že nudila finančno pomoč velikim čistilnicam nafte »Standard Oil« v Trstu.

Zdravnik: Ne razumem, zakaj pravite, da vas boli grlo!...

Kajtel: Kako, da ne vidite...? Poglejte samo skozi okno.

Ustaško-križarski klavci in njihovi duhovni pobudniki in pomagači pred Vrhovnim sodiščem v Zagrebu

Nadškofijski dvorec v Zagrebu — zbirališče ustašev in drugih vojnih zločincev

9. septembra se je začela pred Vrhovnim sodiščem LR Hrvatske razprava proti celi vrsti ustaških krvnikov in njihovih pomagačev. Na zatožno klop so sedli **Erik Lisak**, bivši ustaški polkovnik in desna roka ustaškega krvnika »poglavnika« Paveliča, **Ivan Šalič**, tajnik zagrebškega nadškofa dr Stepinca, **Josip Šimenčki**, katehet v Zagrebu, **Gjuro Marič**, profesor bogoslovja in ustaški stotnik, **dr. Pavel Gulin**, veterinar, **sedem patrov**, **Blaž Lorković**, bivši izredni poslanik NDH v Bratislavi in še več drugih Paveličevih krvnikov in pomagačev.

Že čitanje obtožnice na prvi dan razprave je pokazalo, da je bil nadškofijski dvorec središče vsega ustaško-križarskega pokreta, da so se vanj zatekali najhujši klavci in vojni zločinci, ki so našli v njem pribežališče in skrivališče, da so se v njegovo okrilje stekali naropani zakladi bivše NDH in se je v njem skrivalo orožje, namenjeno nadaljevalcem ustaškega klavstva — t. i. »križarjem«.

Prvi je bil zaslišan **Erik Lisak**, organizator množičnega klanja Srbov, Židov in zavednih Hrvatov v bivši NDH, ki ima na vesti pokolj nič manj kot 800.000 Srbov in več stotisoč zavednih Hrvatov in Židov. Prav kakor ljubljanski krvnik Hacin se tudi Lisak zagovarja neverjetno cinično in odvrača od sebe sleherno krivdo. Pokolji da so bili potrebni, da se je v bivši NDH vzdrževal »mir in red«. S Paveličem je bil pobegnil pred narodno osvobodilno vojsko v Avstrijo, kjer se je nekaj časa skrival pod tujim imenom. Ko pa je videl, da mu okupacijske oblasti nič ne očejo, je začel spet zbirati in organizirati ustaše Končno se je odločil za skriven prihod v Jugoslavijo preko Sušaka v Zagreb. Tu je bila njegova prva pot v — nadškofijski dvorec, kjer ga je sredi noči, zapustivši sejo stolnega kapitla, sprejel sam nadškof dr Stepinac in ga pridržal v večurnem prijateljskem in tajnem pogovoru ter mu nudil tudi prenočišče. Lisakovo klavstvo za časa ustaške strahovlade je bilo po vsej Jugoslaviji in tudi dalje po svetu splošno znano. Človek se mora z grozo spraševati, kako more tako visoko postavljen svečenik, kot je zagrebški nadškof dr. Stepinac, nuditi roko in streho tako odvratnemu krvoloku, kakršen je Lisak. Pojasnilo k temu nam nudijo nadalina zaslišavanja obtožencev.

Ne: vera, marveč — politika!

To je bila glavna zaposlitev nadškofa dr. Stepinca in njegove okolice v nadškofijskem dvorcu. Prvi je sprejel ustaškega krvnika Lisaka nadškofov tajnik **Ivan Šalič**, ki mu je omogočil takojšen razgovor s svojim predstojnikom. Pa saj Lisak ni bil novinec v nadškofijskem dvorcu! Že za časa svojega krvnikovanja v bivši NDH je bil priljubljen gost pri nadškofu, zato se tudi ni najmanj bal, ko je ponoči maskiran potrkal na vrata nadškofijskega dvorca, da bi ga kdo izdal. Nasprotno! Tu se je čutil svojega med svojimi in je takoj začel preko raznih protiljudskih duhovnikov in patrov razpredati svoje mreže do klavskih edinic ustašev in »križarjev«. Eden takih posrednikov med oboroženimi klavci in njihovimi duhovnimi inspiratorji je bil tudi zloglasni **dr. Pavel Gulin**, izmeček iz našega ljudstva, ki je prvič za časa okupacije organiziral t. i. »Slovensko legijo« proti partizanom in je nato pred ljudskim srdom pobegnil v NDH ter se stavil na razpolago ustašem. Dobil je vplivno mesto na veterinarski fakulteti. Po osvoboditvi je vzpostavil zvezo med ustaškim generalom Moškovim in svojima

svakoma ustašema ter nadškofom Stepincem, kateremu je prinašal njihova pisma, njim pa nadškofijska navodila za njihovo ilegalno krvniško akcijo.

Zaslišavanje profesorja bogoslovja in bivšega ustaškega stotnika ter Paveličevega pribočnika **Gjura Mariča** je znova pokazalo, da nista imela nadškof Stepinac in njegova okolica nobenega časa za izvrševanje verskih poslov, ker sta bila noč in dan zaposlena s politiko ter organiziranjem in podpiranjem ustaških in »križarskih« edinic. Vodila sta veleizdajalsko politiko in ilegalno borbo na vse strani, bila sta v stikih tako s skrivajočimi se ustaši in z domačo reakcijo, kakor tudi z dr. Mačkom in drugimi izdajalci, ki so pobegnili pred ljudsko sodbo v inozemstvo. Izpovedi Mariča in drugih obtožencev so tudi razkrinkale politično in veleizdajalsko ozadje t. i. škofovega »pastirskega pisma«. Nič čudnega, če je poleg nadškofa dr. Stepinca sprejel krvnika Lisaka tudi tajnik papeževega legata Massucci.

Aretacija dr. Stepinca in odložitev procesa za 10 dni

Drug za drugim so se uvrstili obtoženci pred sodniki in vse njihove izpovedi so se ujemale v enem: Krivda in odgovornost za organiziranje in delovanje »križarjev«, ki so s svojimi pokolji nedolžnega civilnega prebivalstva zbujali gnus vseh poštenih ljudi, padeta v prvi vrsti na nadškofa Stepinca in njegov ožji krog sodelavcev. V njegov dvorec so se stekala vsa pisma ustaških voditeljev, on je dajal direktive za delovanje oboroženih edinic, on je v svojem dvorcu sprejemal in skrival znane klavce in ustaške zločince ter preko kurirjev razpredel široko mrežo po LR Hrvatski in ostali državi ter tudi z inozemstvom, ki je bila naperjena proti ljudski oblasti in proti v borbi pridobljenim demokratičnim pravicam. Njegova politika je bila najbolj črni **klerofašizem**, vredno nadaljevanje politike Mussolinija in Franca ter identična s politiko ustaškega klavca Paveliča. Zato je na deseti dan razprave predlagal javni tožilec, da se **dr. Stepinac** kot neposredno zapleten v teroristično organizacijo »križarjev« **aretira** in postavi z ostalimi obtoženci na zatožno klop. Sodišče je njegovi zahtevi ugodilo in odložilo razpravo za deset dni, da se medtem zasliši tudi Stepinac in se tudi proti njemu pripravi obtožnica.

Zagrebški proces je vnovič pokazal tesne vezi med svetovno reakcijo, fašizmom in domačimi izdajalci. Obtoženi **Gulin** je izpovedal, da mu je **ustaški general Moškov** sporočil, da nudijo **Angleži jugoslovanskim »emigrantom« ter pobeglim ustašem, četnikom in domobrancem orožje iz razorožene Andersove poljske divizije ter da mu gredo v vsem na roko.** Da je ustaški pokret identičen s fašizmom, saj sta mu kumovala ob njegovem rojstvu Mussolini in Hitler, je zgodovinsko dejstvo. Da je ustaškega krvnika Lisaka sprejel poleg Stepinca tudi tajnik papeževega legata **Massucci**, so potrdili obtoženi Lisak in njegovi komplici. Dr. Stepinac je vzdrževal najtesnejše zveze tako z Vatikanom, kakor tudi s pobeglim dr. Mačkom. S tem je dokazana identičnost »križarske zarote« z ustaškim fašizmom in povezanost tega z domačo in tujo reakcijo.

Kako daleč je segala ta povezanost, bo pokazalo nadaljevanje procesa in zaslišavanje enega izmed glavnih obtožencev — nadškofa dr. Stepinca.

Čitajte - sodite!

La Voce libera

je objavila 11. t. m. naslednji člančič pod naslovom:

Unione accalappiamento Italiani scemi

(Zveza za lov na prismuknjene Italijane)

Mislili smo, da UAIS pomeni »Unione antifascista interamente slovena« (Popolnoma slovenska antifašistična zveza), toda neki gospod S. nam je v pismu podal novejšo definicijo. Piše nam: Draga »Voce«, pred kratkim je bil v Ajdovščini ne vem o priliki katere titovske obletnice velik »festival«. Jugoslovanska vlada je potrosila v ta namen 8 milijonov. Vsi udeleženci so namreč dobili 500 lir dnevnice in brezplačno hrano in prenočišče. Tega festivala se je udeležilo tudi večje število »progresističnih« voditeljev iz Trsta. Ker ne poznajo slovenščine, so hoteli izraziti svoj hvaležnost za »žrtve« s petjem himne, ki poveličuje slavo velikega maršala. Komaj pa so zapeli, so se vsuli nanje udarci s pestmi, palicami in brce. Treba je bilo velikega napora, da so jih rešili pred besom »fratellanzov«, ki so podivjali, ko so slišali obsovraženi italijanski jezik. To je najlepši dokaz, da UAIS pomeni fe »Zveza za lov prismuknjenih Italijanov«.

Komentar odveč — le to: Prismuknjeni vedno mislijo, da so pametni. Zato se pri »Voce« seveda niso dali »ujeti« v UAIS.

Lojze Spacal razstavlja

V umetnostni galeriji v ulici XX. septembra 16 razstavlja naš tržaški rojak Lojze Spacal (od 21 sept. do 6. okt.) in to priliko naj izrabi sleherni ljubitelj umetnosti, ter se seznani z razvojem in z najnovejšimi deli našega umetnika.

Lojze Spacal izvira, kot pravi sam v kratkem orisu svojega življenja in dela, iz kamnoseške rodbine in ga je že v zgodnji mladosti privlačevalo umetniško oblikovanje. Toda po čudnem naključju je šele v konfinaciji dobil možnost, da se je čisto posvetil slikarskemu pozivu, ki ga je čutil v sebi. Študiral je nato v Benetkah, v Monzi, v Milanu. Seznanil se je z modernimi tokovi v umetnosti, toda ni jim podlegel. V krepkem iskanju in gorečem prizadevanja se je izoblikoval v samostojno umetniško osebnost in njegova dela so zadobila sloves ne samo širom Italije in pri nas, marveč so zbudila pozornost pri poznavalcih tudi drugod po Evropi.

V prihodnji številki bomo prinesli podrobnejšo oceno njegove razstave. Na tej vidimo: 30 slik v olju, 14 monotipij, 10 ksilografij in 10 risb.

Pri otrocih na počitnicah

V ponedeljek zjutraj ob 7. uri je bil odhod. Usedli smo se v udobni avtobus, ki nas je odpeljal v Postojno. Med vožnjo sem si ogledala in skušala spoznati svoje nove varovance. Bilo jih je 27 in sicer iz mestne šole, od Sv. Jakoba in Sv. Ane, v starosti od 6½ do 13 let. Sami dečki, razen ene deklice. Čisto različni tipi, od uradniškega edinčka do predmestnega frkolina. V enem pa so si bili podobni, da so bilj namreč vsi pravi tržaški pobalini: nabriti, navihani in nagajivi, hudobni pa ne. Po prihodu v Postojno smo se takoj odpravili v nova bivališča. Nam določene vasi so bile Bukovje, Beljsko in Predjama. Prihod v Bukovje, lepo, bogato, skoro gorsko vas, je bil precej prijeten; samo težko je bilo meni in otrokom, ko smo se porazdelili po hišah in ostalih vaseh. To je pa trajalo samo nekaj dni. Otroci so se kar hitro udomačili, ljudje pa so se trudili, da svojim gostom čimbolje postreženje in če le mogoče ustrežejo. Že na vse zgodaj zjutraj so prihajali k meni. Plezali so mi na okno spalnice, peli in žvižgali, dokler se jim nisem pokazala. In tako se je pričel dan. Od 8. do 10. zjutraj smo imeli vsak dan zbor na šoli in tu pa Sergij n. pr.: »Gospa, danes me boli trebuh!«. Kamilo: »Joj, mene pa noga!« Nerodni mali Fabio, komaj 7 let star pa: »Gospa (naglašal je čisto po svoje, ker je znal slovenščine le toliko, kolikor se je je naučil v prvem razredu), jaz jedel že kruh in buro in jajce.« Vsak svoje je vedel povedati, jaz pa obvezuj, umivaj, češi, grajaj ali pa božaj; torej vse, kar so rabili. Bili pa so prijetni dnevi. Z otroki smo se zelo dobro razumeli. Saj me je v petih tednih le Ivan res ujezil. Prirejali smo skupne izlete. Okolica krasna, sam gozd, tisti pravi, veliki, tihi gozd, kjer te je kar strah. Vsaj na otroke je tako vplival, da so kar molčali, ko so hodili po njem.

Kadar smo kam šli, smo šli vsi skupaj. Nobenega izmed otrok nismo pustili doma. Pomnim, da so se moji pridni fantje vrstili poldrugo uro, ko so nosili na ramah 32 kg težkega Darija, ko ga je bolela noga ob izletu v Studeno. Na udarniško delo smo tudi šli. Zbirali smo staro opeko. Navdušenje veliko, posebno pa, ko so dobili ob 10 uri malico, in sicer potico z mlekom. Tudi risali so in sicer vse dnevne doživljaje. Najboljši risar je bil Ervin, »naš stari«, kakor smo ga imenovali; malce nerodno je namreč hodil in se vedno upiral na palico. Njegove in Emidijeve risbe so v stenčasu zbujale precej pozornosti.

Tako smo spoznavali okolico. Bili so to kraji, čez katere je šla vsa naša štiriletna borba. Skoro na vsakem koraku je bilo kaj spomina vrednega. Tu Gorenje, popolnoma požgana vas, tam Predjamski grad, v katerem so prebivali in se skrivali naši borci, v vasi križ, pred vasjo križ, tam napis: »Tu je padel zaklan od Nemcev in fašistov tovariš...« Otroci so to in kar so jim gostitelji pripovedovali, kar požirali, mene pa neprestano izpraševali, ali je res, ali je bilo mogoče. Vse je bilo res in vse je bilo mogoče, ker cilj tistih je bil, da nas strejo in uničijo. Toda mi smo ostali!

Zadnjo sredo pred odhodom domov se zberemo in gremo v gozd, da obiščemo partizanske grobove. Mene samo je gnalo, hotela sem jih videti in se s tem pokloniti in oddolžiti svojima dvema bratrancema Stanku in Pepiju, ki baje ležita nekje v dolenjskih gozdovih. Pa tudi otroci so podzavestno slutili, da je to nek poseben izlet, zato niso nesli s seboj južine kakor navadno, temveč so se preoblekli in skrbno počesali in umili. Torej nekam vse bolj svečano. Miranda pa je vzela s seboj šopek cvetic in vazo z vodo. V spremstvu mlade dijakinje iz vasi krenemo na pot. Pred

odhodom sem vsakemu otroku dala nekaj karamel; saj so zaslužili, da sem jih včasih malo pocrtlala, ko so bili tako iskreni in dobri. Šli smo lepo zbrani. Jurčka, ki ga je bolela noga, je naložil na rame Kamilo. Marinota pa vedno tihi Dino. Dobro uro ali več smo hodili. Prišli smo v pravi gozd. Hodili smo po precej strmi poti in prišli nato v lepo dolino. Po tleh samo listje; šli smo kot po mehki preprogi. Tu pa tam skala, na kateri je bil zelen mah, pa močno dišeče ciklame. Visoka, ravna in stara drevesa. Ta lepota je na otroke zelo vplivala. Stisnil so se okrog mene ter postali skoroda tihi. Malokateri je govoril ali spraševal. Po nekaj sto korakih dospemo do prvega groba. Malo zrahljane zemlje, obdane s kamenjem in dve veji postavljeni v obliki križa z zabrisanim napisom: »Tu počivajo — trije za svobodo«. Ne vem, kaj in kako je bilo. Samo to pomnim, da so otroci popolnoma utihnili in pazljivo obkolili grob, da ne bi stopili na to sveto zemljo. V tistem trenutku izvleče Sergij (vedno nagajivi 13-leten Kontoveljčan) iz žepa papirčke, v katerih so bile zavite karamele, sestavi našo trobojnico in jo položi na križ. Tedaj pa zaslišim glas. Jezno se ozrem, ker mislim, da je kdo, ki moti in se ne zaveda svečanosti, pa ostrmim od presenečenja: bil je namreč mali Igor, komaj 6½ leten fantek, ki je s sklenjenimi rokami pričel glasno moliti:

»Bog se usmili naših mrtvih...«,

molitvico, ki jo moli zvečer s svojo staro mamo za svojega pokojnega dedka. Trajalo je vse to mogoče eno, dve ali pet minut, ne vem, ali bil je to trenutek, ki ga lahko štejem med najlepše v svojih 20 službenih letih. Tako čudno globoka in zrela je otroška duša. Nikdar si nisem mislila, da bodo naši otroci tako pravilno doumeli vso tragiko in junaštvo našega naroda! Po okrasitvi tega in še drugih treh grobov, krenemo proti domu. Bila sem ponosna na našo deco in sem se zavedala, da to niso otroci, ampak po doumevanju že zreli fantje in sem lahko z mirno vestjo izrekla: »Počivajte mirno, naši veliki in nedosegljivi borci! Vse žrtve od Gortana in Vojka do vas niso bile zaman; vaš duh in vaša vera v našo bodočnost je prešla na nas in mi bomo nadaljevali vaše delo.«

DK

Človeški rod je star najmanj pol milijona let

Živa in neživa priroda se neprestano spreminja

Pri kopanju temeljev za hiše, v kamnolomih in podobnih mestih ljudje dostikrat naletijo na čudne najdbe. V krajih, ki so po več sto ali tisoč kilometrov oddaljeni od morja, so našli ostanke živali, ki lahko živijo samo v morju, n. pr. morske zvezde, morske pse i. dr. Prav pogosto so tudi že našli okostja živali, ki danes nikjer ne živijo več, n. pr. do 30 m dolgih ogromnih kuščarjev, potem okostja ptičev, ki so imeli v kljunu zobe in še mnogo takih zagonetnih živali. Učenjaki so take živalske ostanke skrbno raziskali in jih shranili. Danes so muzeji vsega sveta polni takih čudovitih odkritij, ki nam nudijo dragocene podatke o zemlji in življenju na njej pred stotisoči in milijoni let.

Kaj pa lahko izvemo od teh okamenelih prič? Zelo veliko! Ti okameneli ostanki živali nam nedvomno dokazujejo, da na zemlji ni nič stalnega, da se mrtva in živa priroda neprestano izpreminja. Kjer kipijo danes po več tisoč metrov visoki alpski vrhovi v oblake, je nekoč, pred stotisoči in milijoni let valovalo širno morje, v katerem so živele in umirale živali in rastline, ki so že davno izumrle; prav isto velja tudi za kopno zemljo. Tudi njen obseg se je neprestano izpreminjal in se izpreminja še vedno; tudi na njej se je ves živi svet izpreminjal, razvijal. Te spremembe proučujejo znanstveniki vsega sveta, ki so pri tem ugotovili marsikaj zanimivega in važnega. Tu nas najbolj zanima sledeče dejstvo: čim starejše so najdene živali in rastline, t. j. čim več časa je poteklo od takrat, ko so še živele, tem bolj so enostavne. Obratno, čim bolj se približujemo današnji dobi tem bolj razvita so ta živa bitja, tem bolj so podobna tistim organizmom, ki jih poznamo iz današnjih časov. Zato čisto opravičeno trdimo, da živali in rastline niso bile vedno take kot so danes, ampak so se tekom milijonov in milijonov let obenem s spremembami na zemlji spreminjale tudi same v smislu vedno večje popolnosti.

Tudi človeštvo se razvija

Kako pa je v tem pogledu s človekom? Ali so bili ljudje telesno in duševno vedno taki kot so danes, ali pa morda velja tudi za človeka splošni naravni zakon o razvoju življenja? Pustimo, naj govorijo dejstva sama!

Ob raznih prilikah so ljudje izkopali iz

zemlje — večinoma slučajno, včasih pa tudi po skrbnem in premišljenem iskanju — dele okostja nekih bitij, za katera se neuk človek ne bi dosti zmenil, temveč bi jih enostavno prisodil človeku današnjih dni. Vendar pa stvar ni tako enostavna! L. 1891. je na otoku Javi našel zdravnik Dubois dele okostja nekega bitja, ki je bilo na videz slično človeškemu, pa je obenem kazalo neke posebnosti, ki jih danes noben človek nima. Vsebina lobanje tega bitja namreč znaša komaj okoli 900 cm³, dočim znaša ista pri najmanjši današnji ženski lobanji najmanj 1000 cm³. Ta najdba pa ni bila edina svoje vrste. L. 1908. so našli blizu Heidelberga v Nemčiji spodnjo čeljustnico, ki kaže iste znake primitivnosti. Dočim imajo namreč vse današnje človeške rase na spodnji čeljustnici izrazito brado, tu brade ni temveč nam ta čeljustnica odločno kaže, da je imel njen „lastnik" izrazit živalski gobec! Če bi šlo samo za ti dve najdbi, bi pač lahko smatrali, da gre za odkritja degeneriranega, okvarjenega človeka, kar se tudi danes še lahko dogaja.

No, pred 20 leti so našli v bližini Peipinga (Pekinga) dele okostij enakih čudnih bitij in sicer kakih 36 poedincev, ki kažejo iste posebnosti kot prej omenjene najdbe. Slična odkritja se bolj in bolj množijo, tako da danes ni več dvoma, da so to ostanki človeku podobnih bitij, ki pa so že davno izumrla. Vse omenjene najdbe popolnoma zadostujejo, da si napravimo točno sliko izgleda teh prednikov današnjega človeka (glej sliko!)

Glava je, kot vidimo, podolgovata, čelo nizko, čelnica tvori nad očmi mogočne grebene. Okostje udov dokazuje, da je to bitje hodilo sicer samo po zadnjih okončinah (nogah), vendar ni bilo popolnoma vzravnano, temveč je bilo nagnjeno nekoliko naprej. Iznenadi nas tudi kratek vrat in močan, prav bikovski tilnik; prsni koš je globok, vzbočen in ne ploščat, kot je pri današnjih ljudeh. Hrbtenica tudi ni ukrivljena v obliki črke S, temveč ravna.

Kaj naj si mislimo o tem bitju? Na podlagi navedenih dejstev je jasno, da je bilo današnjemu človeku sicer precej podobno, po drugi strani pa smo navedli tudi posebnosti, ki jih danes na človeku ne opažamo več, ki pa nas močno spominjajo na človeku podobne — opice. Tu gre torej za bitja, ki jih moramo, hočeš — nočeš, označiti kot vmesni člen med najvišje razvitimi opicami in človekom, gre za takozvanega predčloveka. Strokovnjaki so ugotovili, da je predčlovek živel v začetku takozvane „ledene dobe", ko je bila temperatura ozračja dosti nižja kot danes. Razna dejstva, ki jih tu ne moremo navesti, govore za to, da je od tedaj preteklo najmanj pol milijona let, zelo verjetno pa še več.

V razvojni verigi človekovih prednikov pa poznamo še več členov, ki dokazujejo, da je naše naziranje o poreklu človeka pravilno. Od teh omenjamo samo še takozvanega Neandertalca. Prva najdba tega bitja izvira namreč iz Neandertala v bližini Duesseldorfa v Nemčiji. Kasneje so okostja tega tipa našli tudi drugod. Od teh nahajališč omenjam samo Krapino na Hrvaškem. Tudi Neandertalci kažejo odločne znake primitivnosti in še živalskih potez, vendar so časovno mlajši od prej omenjenega tipa človečnjakov, zato so tudi današnjemu človeku dosti bolj slični. Spodnja čeljustnica ima že rahlo naznačeno brado, zobje so pa že čisto človeški.

Zaključno lahko trdimo, da velja tudi za človeka splošni naravni zakon razvoja iz primitivnih oblik do današnjega gospodarja narave.

Mednarodni trusti si drznejo zahtevati od Rumunije koncesije, ki so jih bili prodali Nemcem

Glede pripadnosti petrolejskih centrov v Romuniji, o čemer razpravljajo na konferenci 21 narodov, piše časopis »Monde« v takem smislu, da zanika resnico in zagovarja protisovjetsko in protiromunsko tezo o vrnitvi petrolejskih centrov v Ploestiju, katerih delnice so francoski lastniki prodali nemškemu trustu »Kontinental Oel«.

Časopis »Monde« ostro napada komunistično glasilo »Humanité«, ki je nedavno razkrinkal te podtalne kupčije, in ponavlja že staro reakcionarno geslo, t. j., da gledajo vsi prej sovjetske interese kot pa francoske. Toda dokazi so tako močni, da ne pomaga takšno opravljanje.

»La Concordia e la Columbai« sta bili prodani Nemcem in prav v Parizu je bila ta pogodba podpisana.

Nek delničar »Concordia e la Columbia« M. L. T. piše iz Jure dne 9. septembra, da se je on kot dober Francoz uprl izročitvi delnic, čeprav so ga nekatere banke hotele naravnost prisiliti k temu.

Nek drug delničar P. G. iz Arrasa je izjavil dne 7. septembra, da so ga pariška banka, kakor tudi nizozemske banke hotele prisiliti, da bi prodal delnice »Concordia« Nemcem.

Zahvaljujoč se naporom vseh teh kolaboracionističnih klik je družba »Concordia in Columbia« postala nemška last. In Sovjetska zveza se jih je po svojem prihodu polastila, ker je bilo tako sklenjeno v Potsdamu.

Ker pa Rusija ni imela namena oslabiti romunskega gospodarstva, je vrnila to družbo Romuniji in ustvarila tako zvano sovjetsko-romunsko družbo s skupnim kapitalom.

To pa je tisto, kar ne gre v račun lastnikom trustov, ki jih zagovarja časopis »Monde«. Oni bi hoteli, da bi Francija zahtevala vrnitev teh podjetij, ker bi se na ta način tudi njihovi interesi izboljšali. Razen tega zahtevajo, da bi jim Romunija izplačala škodo, ki so jo utrpeli zaradi odvzema teh družb. Toda kakšno škodo naj bi jim Romunija plačala, ko jo je vendar vichyska vlada že izplačala vsem delničarjem.

To se pravi, da so te družbe imele dvojne dobičke, torej je nesmiselno, da bi potem še zahtevali neko povračilo. Zato si nikakor ne moremo razlagati dekreta, ki ga je izdalo ministrstvo za zunanje zadeve in finančno ministrstvo dne 29. januarja 1946., v katerem izjavlja, da so družbe francoska lastnina, čeprav so bile med vojno prodane Nemčiji.

Zakaj zagovarja časopis »Monde« to že itak izgubljeno stvar? Odgovarja nam sam: »S.O.V.R.O.M. Petrole« (sovjetsko romunska družba) ustanovljena l. 1945 po skupnem sporazumu med rusko in romunsko vlado, drži v svojih rokah že več kot polovico petrolejske produkcije v Romuniji. To se pravi torej, da ta družba konkurira z anglosaksonskimi trusti!

Ti so uporabili vse zvijače, da bi Romunijo pritegnili k svojim načrtom, pa jim ni uspelo, ker je Romunija spoznala njihove namene. Saj je bila že zahteva o povrnitvi družb, ki so bile med vojno prodane Nemcem, poizkus, da bi se Romuniji odvzela na tem področju neodvisnost.

Anglosaksonci so si kljub temu, da so med vojno neprestano trgovali s petrolejskimi družbami, ki so bile takrat v rokah Nemcev, upali zahtevati sedaj od Romunije, da bi jim morala prepustiti nekatera petrolejska polja v zameno njihove odpovedi po povrnitvi škode.

Časopis »Monde« pa kaže s tem svojim člankom samo veliko zadrego teh tujih družb, ki se nahajajo do grla v dolgovih in ki hočejo rešiti svoj položaj s tem, da z lažno propagando strašijo pred nacionalizacijo teh družb. Ti veliki trusti se borijo z vsemi močmi proti demokratičnim deželam vzhodne Evrope, ki iz dneva v dan utrjujejo svoje gospodarsko stanje na ta način, da podržavljajo petrolejska in druga podjetja.

Romunija se je osvobodila tujih vplivov, vendar pa je potrebno, da romunski narod z vsemi močmi podpira ljudsko oblast, ki bo znala pravilno rešiti vse gospodarske težave in ki bo v prvi vrsti utrjevala prijateljstvo in gospodarske stike s Sovjetsko zvezo.

To je pravo ozadje tega, kar se sedaj razpravlja na konferenci 21 narodov. In časopis »Monde« nikakor ne more več skriti, da zagovarja tiste, ki so med vojno sodelovali s sovražnikom.

Koliko prednikov imamo do Kr. rojstva?

Ugotovitev števila naših prednikov do začetka našega štetja se zdi na prvi pogled težavna, a je zelo preprosta. Starost enega rodu, to je čas, ko se rodi očetu moški naslednik, se računa povprečno na 30 let. Po tem pade torej na čas od leta 1946. do Kr. rojstva skoraj 65 rodov. Število naših direktnih očetov, vedno od očeta do njegovega očeta, znaša torej 65 mož. Ves drugačen rezultat pa nastane, če štejemo vse svoje prednike do Kr. rojstva. Vsak človek ima očeta in mater, torej dve osebi kot najbližja sorodnika. Toda vsak teh dveh ima zopet očeta in mater, kar znaša že osem oseb več. Če izračunamo na ta način v vseh 65 rodovih število staršev, dobimo število 1,260.000,000.000.000.000, t. j. trilijon in toliko prednikov.

Moč navade pri ribah

Zdi se, da mnoge ribe še niso odkrile, da obstoji Kanal La Manche, kateri loči Anglijo od evropskega kontinenta. Namesto, da bi ribe prešle po kanalu La Manchu iz Atlantika v Severno morje, so opazovanja pokazala, da se pri vsakoletnem potovanju iz Atlantika v Severno morje, še vedno poslužujejo daljše poti ob zapadni obali Irske ter okoli severnega roba Škotske obrnejo proti vzhodu. Tako plavajo ribe že tisočletja po poti svojih davnih prednic, ko še ni bilo kanala La Manche in je bil britanski otok še del celine.

Nekaj zanimivih pogledov v različne vede

Kravje mleko.

Kravje mleko sestoji povprečno iz 87,5% vode (naj ne mislijo mlekarice, da mu je narava dala premalo vode in da je treba naravo popravljati!) in 12,5% suhih snovi. Maščobe je v mleku 3-5%, beljakovin 2,4-3,90 % mlečnega sladkorja 4,4-4,6%, količina soli in drugih snovi se giblje okoli 0,8%.

Najbolj čudna rastlina.

V južnozahodni Afriki rase najbolj redka vseh rastlin, čudežna roža Velvičija, katere obseg doseže 3-4 m. Rastlina rase zelo počasi ob pičlih življenjskih pogojih puščave, a doseže stoletno starost. Odkril jo je leta 1860 narvaoslovec Welwitsch koroški Slovenec. Strogi zaščitni zakoni jo hočejo ohraniti.

Vzhodno azijska slaščica.

Indijska lastovičja gnezda so slaščica za vzhodne azijske narode. Gnezda zgrade salangani (tamošnje lastovice) iz svoje strjujoče se sline. Podjezična žleza slinavka izloča največ slin pred parjenjem ptičev. Gnezdo je težko 8-15 g. Po 90% obstoja iz tvarine, ki vsebuje mnogo dušika. Gnezda so neprebavna in se cenijo le kot slaščica.

Mars in človek.

Prostornina Marsa je sedemkrat manjša od prostornine našega planeta. Če bi se tehtal mož, težak 70 kg, na Marsu, bi tehnica pokazala, da je težak le 23 kg. Njegovo mišičevje bi ne bilo prav nič prizadeto, naprotno, prenašal bi lahko ogromno prtljago in z njo vred bi lahko skakal čez široke jarke, ne da bi se posebno trudil.

Naša kri in gore.

Število rdečih krvnih stanic narašča z višino našega bivališča. V višini 12 m nad morsko gladino jih imamo 4,970.000, v višini 250 m 5,300.000, v višini 1800 m pa že 7,000.000 v enem mm³. Naraščanje stanic je varnostna naredba telesa proti razredčenemu, s kisikom ubogemu višinskemu zraku.

Naši sovražniki.

Poljska miš požre na leto 2,5 kg žita. Par poljskih miši ima v enem letu 360 potomcev. To potomstvo bi požrlo na leto skoraj eno tono žita. Domača, hišna miš požre na leto 1,8 kg slanine, ima 480 potomcev, ki bi napravili na leto škode nad 850 kg. Podgana požre na leto 37 kg kruha. Podganski par ima na leto 860 potomcev. Nastalo škodo si lahko vsak sam izračuna. Preganjajte povsod te sovražnike, ker prenašajo tudi nalezljive bolezni!

Gumi iz krompirjevega žganja.

Na Ruskem izdelujejo že delj časa umetni gumi, in sicer iz krompirjevega spirita. Kako dobe iz tega spirita gumi, je seveda tajnost. Z uspehi so Rusi zelo zadovoljni. Več velikih tovarn so zgradili sredi krompirjevih nasadov. Sovjetska Rusija pospešuje rejo takih rastlin, katerih sok daje naravni gumi. Kavčukovec rase namreč le v tropičnih krajih, zato si morajo povsod drugod pomagati z nadomestili.

Usnje iz morja.

Najpriljubljenejša riba je Dancem okun. Gospodinje dajejo prednosti odrtim ribam. Trgovci so se jezili, kam s kožami. Sedaj se uporabljajo kože; izdeluje se iz teh kož usnje za rokavice, čevlje, denarnice in dr. Predmeti iz takega usnja so trpežnejši ko predmeti iz usnja sesalcev.

Starogrška stenografija.

Na mnogih voščenih tablicah in papirusih, ki so se našli v egiptovskem pesku, so bile zaznamovane pismenke, o katerih so sumili učenjaki, da je to starogrški tesnopis, a ga niso utegnili razbrati. Sedaj je to po dolgotrajnem ugibanju uspelo drju Mentzu. Starogrški tesnopis je nastal v prvem stoletju po Kr.

Jabolčni olupek.

V jabolčnem olupku je šestkrat več vitaminov kot ga je v sredini blizu peščišča. Zato svetujejo zdravniki in raziskovalci, naj bi se jabolka ne lupila: zadostuje, da se jabolko dobro opere.

HOTEL ŠANGHAJ

20
Roman
VIKI BAUM
Posloveni
FRAN ALBRECHT

Danes pričenjamo objavljati zgodbo o Jeleni Trubovi, ki jo je v Šanghaju doletela ista usoda kot Čang-Ah-Taja, dr.ja Haina in Kurta Planke-ja.

Rusija je ležala pokopana pod globokimi plastmi pozabljenja. Edino česar se je mogla Jelena spominjati, so bile prizme kristalnega lestenca. Kot otroku, ko je ležala v postelji, z bolečinami v vratu in rahlo vročino, ji je ta kristalni lestenec delal družbo. Visel je sredi sadrove rozete z visokega stropa, muhe so mu brnele okrog vej — kajti za Jeleno je imel lestenec veje in je živel kakor drevo v parku — in sonce je slikalo majhne trde mavrice iz navzdol visečih steklenih koščkov. Če je hodil zgoraj papočka po svoji sobi, so pričeli kristalni koščki tiho nihati in iz njih so se usipale bele in raznobarvne iskre, tako da so pričeli plesati po stropu živi odsevi. Njanja je stopila po prstih v sobo. »Pološči tri raza, golobička,« je rekla. »Pogrgraj trikrat, golobička.«

Z nejevoljo je grgrala Jelena purpurnordeče zdravilo. Potem je bil tam še Griša, brat, v majhni uniformi. Za velikonočne počitnice je prišel domov in vsi so se objeli in poljubili drug drugega. »Hristos voskrese...«

»Parlez donc français, mes enfants,« je rekla mamočka. Ponoči so strgali Jeleno iz postelje in jo zavili v volneno ruto kot kakega kmečkega otroka. Nikoli ni pozabila kuhinjskega duha ščegetajoče je volne tako blizu obraza, čeprav je vse drugo pozabila. Beg ji je ostal v spominu samo kot kaos. Gneča, hrup, brezkončne vožnje v prenapolnjenih vlakih.

V kotu nekega zapuščenega postajnega poslopja so jo pobrali Čirikovi. Ker je gospa Čirikova to zgodbo tisočkrat pripovedovala, ni mogla Jelena drugače, ko da si jo je zapomnila. »V kotu je ležal otrok, čisto sam in spal. ‚Čigava pa si', jo vprašam, ko se je zbudila. ‚Naša', odgovori ‚Kje pa si doma?' jo vprašam. Ona ne ve prav. Ne ve dobro, koliko je stara, nič. ‚Kako pa ti je ime?' je vprašam. ‚Jelena', pravi. ‚Jelena — kaj?' jo vprašam. ‚Jelena Feodorovna Trubova', reče čisto jasno. Vedela je za svoje očetovo ime in vse. ‚Kje so tvoji starši?' vprašam spet. Pa se obrne in ne odgovori. ‚Je Griša tudi mrtev?' vpraša nato. Srce v prsih se mi je obrnilo. ‚Je Griša tudi mrtev?' In otrok čisto sam, lep otrok je bila, z nakodranimi lasmi, kakor princeska je bila v svojih cunjah. Ko jo prvič slečem, je imel otrok nekaj nakita, zavezanega v vrečici na životu, zapestnico in dve broši. Ne dosti vredno, staromoden kov, v Carigradu sem prodala to. Obdržala sem otroka zavoljo božjega usmiljenja — in kaj je zahvala za to, vprašam, kaj je zahvala?«

Madame Čirikov je bila dobrodušna ženska, dokler je kdo občudoval njeno dobrodušnost; prenašala je žrtve, dokler je kdo opažal te žrtve in jih pošteno hvalisal. Ne glavobola ne mušjega pika ni mogla prenesti, ne da bi zaigrale vsej družini živo sliko molčeče mučenice. Gospod Čirikov, majhen, tegoben gospodek, je bil časnikar druge vrste; nemara bi se lahko prelevil in se stavil novemu režimu na razpolago, a ga je bilo strah boljševikov. Iz strahu se je odločil za junaški čin, da je s svojo družino zbežal preko vse Rusije, od Petrograda do Odese in od tam do Carigrada. Čirikova sta imela troje otrok, fantu je bilo ime Griša, tako kot Jeleninemu bratu. V Carigradu je stanovalo mnogo pobeglih Belorusov v neki osmojeni leseni hiši s čudnimi stopnicami in zamreženimi pomoli. Golazen v stenah se je mešala z golaznijo, ki so jo prinesli begunci v oblekah s seboj. Jelena je razločno čutila, da je drugačna kot otroci drugih beguncev, čisto drugačna kot na primer Čirikovi otroci, ki so imeli črne lase in krive nosove in niso znali govoriti francoski.

Tako kot so mislili ljudje ob pričetku vojne samo na nekaj tednov, kvečjemu na nekaj mesecev vojne, so upali zdaj samo na neprijeten prehod. Iz kavarn in s ceste so prinašali možje vsak dan nove, tolažilne vesti: Beloruski polki so prodirali, rdeči so utrpeli hude poraze, samo še dva meseca potrpljenja in pojdejo nazaj v Petrograd, samo potrpljenje, samo malo potrpljenja.

Jelena je od prvega trenutka dalje mrzela svoje dobrotnike. Globoko je čutila, da je nekaj finejšega in višjega kot Čirikovi in da ji ni treba sprejemati ponižanj od njih. Na nek način si je preskrbela velik, star samokres in izjavila, da bo ustrelila vsakega, kdor jo bo skušal še enkrat žaliti. Včasih je za kakega pol dneva ušla in se skrivala na turškem pokopališču ob Bosporu, kjer so se od nagrobnika do nagrobnika vile veje rožnih grmov. Tam je čepela in se vila od joka; obhajalo jo je tako neuničljivo hrepenenje po papočku, po brilantinskem duhu njegove svilene brade, po nepovratni varnosti v njegovem objemu. Ker ni ničesar vedela o svojem poreklu, o svoji družini, o svoji preteklosti, je pričela sama kovati vse to. Iz bliskajočega se kristalnega lestenca se je kmalu rodila hiša, palača z mnogimi služabniki, z grbom nad vrati, kakršnega je videla nekoč na sprehodu v Carskem selu. Griša je postal carjev paž, mamočka princesa, papočka knez. Ko so Čirikovi pokazali voljo, da bi pohčerili Jeleno, siroto neznanega porekla, je kar pobesnela; pokazala je samokres, grozila z umorom in samomorom. »To je zahvala,« je dejala madame Čirikov spet enkrat.

Ko je bilo jasno, da stanje v Rusiji ne pomeni prehoda, marveč konec, ter začetek neke nove države, se je pričel svet brigati za pobegle Ruse. Jeli so poskušati, kako bi te čustvene, a nepraktične ljudi včlenili kam, jih klasificirali in porazdelili po Evropi. V Carigradu je obstojala angleška pomožna komisija, ki jih je pozvala, naj se zglase. Društvo narodov je izstavilo nove potne liste, s katerimi so Rusi lahko vsaj dalje potovali. Jelena je bila za dobromislečega, a nekoliko trdoglavega mladega angleškega majorja problem, ker ni imela nikakšnih papirjev. Z nekaj truda so izračunali njeno starost kot osem ali devet let. Če bi bila malo starejša, bi še lahko reklo, da je koketirala z majorjem Aldenom. Vsekakor je prišla drugi dan sama in skrivaj še enkrat in mu zaupala, da se mora njen potni list glasiti ne samo na Jeleno Trubovo, marveč na kneginjo Jeleno Feodorovno Trubovo.

Častnika je otrok zabaval. Ker se je že zmračilo, ko se je odločila iti domov, jo je spremil, ker se mu niso zdele ceste preveč varne. Jelena ga je med potjo zabavala z izvrstnim slikovitim in podrobnim opisom svoje mladosti in sijaja v knežji hiši svojih roditeljev. Alden je verjel vsako besedo, ker je bil sam preveč brez fantazije, da bi mogel lagati. Jelena se je čutila srečno in kakor pijano, čeprav tedaj še ni vedela, da sta njen element in njena domačija laž. Skušala je ostati v taktu z dolgimi častnikovimi koraki in njena majhna roka, ki jo je čvrsto in toplo vodila njegova velika, ji je prvič spet dala občutek varnosti in zaščite. »Dovolil sem si spremiti mlado damo domov,« je rekel častnik vljudno, ko je oddal Jeleno v nepospravljeni izbi pri Čirikovih. Iz kovčegov in odej je napravila madame posebne oddelke in iz primusa je vstajala kuhinjska sopara. V zadnjem trenutku je potegnila Jelena majorja k sebi, mu čvrsto položila roke okrog vratu in ga poljubila na usta. Njegovi brki so dišali po brilantini in znal je francoski.

V Beogradu se je nastanila madam Čirikov kot krojačica, v Budimpešti je bil gospod Čirikov pomožni natakar, na Dunaju so odprli lepotni salon. »V Rusiji sem imela lastno hišo in štiri posle,« je pripovedovala madame svojim klientkam, ko jim je s kremo masirala lica. To ni bilo res, a tako se je godilo vsem Rusom: Domovina se je preobrazila, preteklost je bila sijajnejša in sijajnejša, čim bolj se je odmikala in čim bolj brez sijaja je bila njihova sedanjost. Kmalu ni bilo v Evropi nobenega lepotnega salona več, ki ne bi imel tudi ruskih uslužbenk.

Jelena se je priučila še nemščine k francoščini, ruščini, turščini, srbščini in madžarščini, ki jih je že znala. Bila je visokorastla, daleč preko svojih let, in veliko prelepa za šolarko. V vsakem razredu je bila najboljša in če se ji je ponesrečila le ena naloga, je vsa gorela od jeze in sramu. Ne bi prenesla, da bi bila kaj drugega kot največja, najmočnejša, najlepša, najpametnejša. Ker se je sama napravila za kneginjo, je morala tudi dokazati, da je bila nekaj boljšega kot vse druge. Iz laži je zrastla častihlepnost, ki je določila vse Jelenino življenje.

KULTURA

Srečko Kosovel

V Državni založbi Slovenije je nedavno izšlo Zbrano delo **Srečka Kosovela**, ki ga je uredil in z opombami opremil dr. Anton Ocvirk.

Knjiga obsega skoro štiri sto pesmi, od teh nad polovico še neobjavljenih. Tako smo dobili 20 let po Kosovelovi smrti prvo verodostojno popolno znanstveno izdajo njegovega dela, iz katerega bo mogoče spoznati duha, misel in besedo pesnika, ki si je s svojo liriko postavil tralen in pomemben spomenik v zgodovini slovenske poezije.

Ko je dne 27. maja 1926. umrl v Tomaju na Krasu, komaj dva meseca potem, ko je bil stopil v triindvajseto leto svojega življenja — pesnik *Srečko Kosovel*, so le redki vedeli, da se je z njim za vekomaj poslovil od nas eden najnemirnejših slovenskih duhov in eden najpomembnejših pesniških ustvarjalcev povojnih let. Kajti Srečko Kosovel je bil tedaj, ko nam ga je ugrabila smrt, skoraj še nepoznan v širši slovenski javnosti, vsaj nepoznan po svoji resnični vrednosti in pomembnosti. Vzrok za to moramo iskati predvsem v dejstvu, da Kosovel sam ni nikdar objavil ne le večino svojih literarnih proizvodov, ampak razen dveh ali treh izjem tudi nič tega, kar je zares dovršenega in trajnega napisal. Značilno zanj, a nekoliko tudi za naše takratne literarne razmere je pač dejstvo, da je priobčeval svoje stvari in to niti ne najboljše, večinoma le v listih brez izrazitejše literarne usmerjenosti in pomembnosti.

Pa tudi Mladina, kateri je bil zadnje mesec svojega življenja celo urednik, vsebujejo razmeroma le malo njegovega pisateljskega, predvsem esejističnega dela. Ta pesnikova občudovanja vredna literarna nevsiljivost je povzročila, da se je tako obseg kakor vrednost njegovega dela razodela nam vsem šele po pesnikovi smrti iz njegove obširne, nad štiri sto pesmi, odlomkov, zasnutkov, prozaičnih spisov, esejev in beležnic obsegajoče zapuščine. „Pesmi“ iz l. 1927. in „Izbrane pesmi“ iz l. 1931. pa so nam pokazale, da je bil Srečko Kosovel eden najpomembnejših slovenskihp pesniških ustvarjalcev ter najresničnejši glasnik duhovnih in kulturnih prizadevanj pokolenja, kateremu je pripadal.

Izhajajoč iz načela, da se umetnik rodi šele iz človeka, je Srečko Kosovel s sanjami o „lepi duši“ začel svojo pesniško pot. Njegov cilj je bila že v zgodnji dobi „umetnost z ideali človečanstva“. To je povzročilo v njem silno tragično trenje, neko mučno omahovanje med sanjami in hrepenenjem po lepoti ter „valovi vsakdanjosti“, ki so butali ob njegovo samoto, ob njegov „romantični grad“. Tu se najgloblje razodeva podoba Kosovelove tragične človečnosti. Mnogoštevilne pesnikove izpovedi nam pričajo, da je bilo nihanje med vero in obupom, med voljo in omahovanjem, med ekstazo in potrtostjo njegovo najbolj osrednje doživetje, ki ga nam tako neposredno in živo razodeva vedno znova in znova izpovedano čustvo samote in srčne razbolelosti. Iz te brezupnosti se je pesnik vse življenje reševal v dve navidezno protislovni, v resnici pa — kakor za Cankarja tako tudi za Kosovela — značilni in notranje povezani smeri: v individualno mistiko ter v socialno življenje.

Nekdanji „mistični realist“, kakor se je sam imenoval, se je tako izpremenil v realista etičnega dejanja in socialne borbe. Prvotni odpor njegove lepe duše“ do stvarnosti, nizkotnosti in banalnosti dobi sedaj konkretnejše oblike ne samo v neposredno doživeti religioznosti, ampak moremo odslej govoriti o poglobitvi in vedno večji resničnosti tudi v etičnem in socialnem pogledu. To etično in socialno prebujenje je preprosto, a močno prikazano n. pr. v pesmi „Starka za vasjo“, iz katere — a ne samo iz nje — veje obupna zavest nemoči, priskočiti na pomoč ubogim. Toda podoba preprostega, dobrega človeka, zlasti socialno zatiranega proletarca — ki je pesniku odslej vedno le „brat“ — ta podoba je odslej vedno močneje poudarjena proti „ljudem brez srca“, proti socialni krivici, proti izkoriščanju človeka po človeku. Prav tako se odslej osebno etično prizadevanje stalno veže s kolektivnim, tako da tudi pesnikova „individualna mistika“ zadobi v luči družbenega razvoja revolucionaren pomen. „Pravica“ in „krivica“ nazorno pojasnjujeta pesnikovo napredno, demokratično stališče, njegov etično-socialni protest, njegovo borbo za „novo obliko sveta“ v smislu etičnih in človečanskih idealov. Sam pravi, da piše z namenom, da „bi v ljudeh zbudil grozo nad nelepim življenjem in krivicami“. Vse to z vso prepričevalnostjo govori zoper tiste, ki so pesniku odrekali vsakršno življenjsko borbenost. Toda bil je izrazito borbeno usmerjen duh, kar dokazujejo razen pesmi zlasti še njegovi eseji, ki so bili skoraj vedno aktualno sodobni in v katerih je Kosovel izpovedal svoj kulturni, predvsem estetski in socialni nazor.

Iz te duhovne in socialne usmerjenosti, v kateri je pesnik že gledal v bodočnosti „stavbo“ novega življenjskega ideala, moremo razumeti tudi nasprotno podobo propadanja in umiranja sodobnosti, „tragedijo“ in pogin „Evrope“ in „evropskega“, to je individualističnega in kapitalističnega človeka, ki jo je Kosovel neprestano umetniško upodabljal. V tem pogledu je značilna „Ekstaza smrti“. Še močneje kakor v tej pesmi pa je pesnik ponazoril tragično stisko svojih dni, ki pa je bila obenem tudi najbolj živa in resnična podoba njegovega „zlomljenega“ življenja — v daljšem ciklu z naslovom „Ocean“, ki spada med njegove najbolj neposredne in strastne pesniške izpovedi.

Srečko Kosovel je izmed vsega takratnega liričnega rodu poleg Jožeta Pogačnika in Toneta Seliškarja prav za prav edini, ki je v svet svoje poezije privzel tudi prirodo. To moramo deloma razumeti nedvomno tudi v idejni zvezi z njegovim odporom proti „meščanskemu“ človeku, a prirode ne samo kot somboličen, marveč tudi kot realen element. Vendarle pa Kosovel niti tedaj, ko privzema v svoj pesniški svet tudi zunanjo prirodo, za katero je imel posebno nežen umetniški čut, ne ostane samo pri opisu ali nastroju kakor naši impresionisti, temveč skuša prirodo poduhoviti na ta način, da jo obliva z lastno lučjo ali boljo. Pesem, ki se mi zdi v tem pogledu značilna, ima naslov „Bori“. Z njo je pesnik izrazil mnogo, mnogo več kakor samo impresijo ali vtisi: v tej podobi rodnega Krasa ne vidimo le pokrajinske slike, ampak prav tako čutimo povezanost pesnikovega jaza z naravo, tako da občutje in atmosfera pesmi izraža nevidno življenje, skupno obema. Ta prenos osebnega doživetja v naravo je, ka-

Nadaljevanje na 6. strani

GOSPODARSTVO

Najvažnejša umetna gnojila

Umetna gnojila delimo z ozirom na glavno hranilno snov, ki jo vsebujejo, takole:

1. Dušikova umetna gnojila
2. Fosforna umetna gnojila
3. Kalijeva umetna gnojila
4. Apnena gnojila
5. Mešana gnojila

Od dušikovih umetnih gnojil pridejo pri nas v vpoštev predvsem: Apneni nitrat (nitrato di calcio), čilski soliter (nitrato di soda), amonijev sulfat (solfato ammonico) in apneni dušik (kalcijev cianamid). Podalj bomo v glavnih obrisih opis teh gnojil in njih uporabe Umetna gnojila so še danes zelo draga in zato morajo naši kmetje z njimi pravilno ravnati in jih uporabljati razumno na osnovi že doseženih aktičnih uspehov. O hlevskem gnoju smo že govorili v zadnji številki »Ljudskega tednika«, pa tudi sicer na kmet dobro ve, da bo ta gnoj vedno ostal »kralj gnojil«.

Uporabljamo ga pa tudi brez vsakega strahu, dočim je z umetnimi, posebno z dušikovimi gnojili stvar drugačna. Nepravilna uporaba teh gnojil lahko prinese več škode kot koristi. Pri okrajnih in okrožnih kmetijskih odsekih so našim kmetom na razpolago kmetijski strokovnjaki, ki dajejo točna navodila o uporabi umetnih gnojil. Za vsak slučaj pa bo o tem spregovoril tudi naš tednik.

Apneni nitrat (nitrato di calcio) s 13—14% dušika in 30% apna je pri nas zelo znano dušično gnojilo. Zelo ga priporočamo za zemljišča, siromašna na apnu (kisla zemljišča — poznajo se po nekaterih rastlinah, kakor so na primer preslica in kislica — »acetosa«).

Apneni nitrat se takoj razkroji in ga rastlina takoj izkorišča; prav zato ni priporočljivo, gnojiti s tem gnojilom jeseni. Žitu se n.pr. gnoji z apnenim nitratom v več obrokih zgodaj spomladi. Na 1000 m² se uporabi 15—20 kg nitrata. Pri nas potrebujejo dušika na splošno več ali manj vse kulturne rastline, predvsem pa žitarice in zelenjava. Brez dušika ni pravilnega razvoja rastlin. Pri uporabi nitrata moramo paziti, da niso rastline vlažne (gnojil ne smemo trositi zjutraj, ko so rastline še rosne, ali pa takoj po dežju).

Čilski soliter (15.5% dušika) je podoben navadni morski soli umazano bele barve. Ime »čilski« je dobilo to umetno gnojilo po južnoameriški državi Čile, kjer se koplje kot ruda. Izvoz tega dragocenega gnojila je starega datuma. Že 1830. leta je ta ameriška država izvozila 8602 ql solitra. Ta količina pa je v naslednjih letih zelo narasla, tako da je leta 1860. dosegla že 630.292 ql, pred desetimi leti pa celo 40 milijonov kvintalov. Čilski soliter je do danes najbolj upoštevano dušično gnojilo. Dušik je v solitru tako spojen (vezan) s sodo, da se v zemlji takoj sprosti, nakar ga rastlina izkoristi. Zaradi svoje izredne raztopljivosti ga moramo trositi — kot nitrat — zgodaj spomladi, ali pa v prvem štadiju rastlinskega razvoja. Praktični poskusi so dokazali, da je bolj donosno gnojiti n.pr. žitaricam s solitrom, kakor z drugimi dušičnimi gnojili. Uporablja se ga na 1000 m² 15—20 kg. Pri uporabi solitra, kakor nasploš no vseh dušičnih gnojil, moramo paziti, da te ne uporabljamo prepozno. Posledica gnojitve z dušičnimi gnojili je močen razvoj zelenih delov rastlin (listja) in to zakasni zoritev; če se to zgodi v mrzlih krajih ali pa v dobi suše, lahko povzroči veliko škodo.

Dr. Fran Jurišević

Nove iznajdbe

Nova sredstva za uničevanje mrčesa

Nedavno so v Angliji napravili izredno uspele poskuse s sredstvom proti mrčesu, poznanim pod imenom DTD in Gammexen. Na nekem zidu, ki so ga 10 mesecev prej poškropili s 3% kerozinsko raztopino, so poginile stenice. Z enkratnim škropljenjem razkužimo hiše v štirih urah; hleve očistimo muh in v najkrajšem času odstranimo mrčes. Podobne uspehe dosežemo z Gammexenom. Z opisanimi novimi iznajdbami je svetu dano novo sredstvo za temeljito izkoreninjenje mrčesa.

Ogromen stroj za računanje

V zadnjem času so na nekem vseučilišču v ZDA zgradili ogromen računski stroj, 15 m dolg in preko 2.5 m visok. Za sestavo tega stroja so porabili 800 km žice in 2 milijona kontaktov. S tem strojem se lahko pomnožita dve 23številčni števili v 5,8 sekundah, medtem ko potrebujemo 30 sekund samo da ti dve števili napišemo. Vešč računar bi potreboval celo uro, da bi pomnožil dve taki števili na običajen način.

Nov tip prometnega sredstva

V tovarni strojev »Ordžokinidze« so izdelali prvi električni voz brez akumulatorja in brez neposrednega spoja z električnim tokom kot pri tramvaju ali troleybusu. Ta voz je konstruiral G. I. Babat, imetnik Stalinove nagrade. Pod predvideno prometno progo se pod zemljo vdela bakrena cev, skozi katero se spušča visoko frekvenčni tok. Med kolesi električnega voza je ovalna bakrena antena, ki prejema energijo z elektromagnetnega polja, ki se tvori okrog podzemne bakrene žice. Elektroenergija, dosežena na ta način, prehaja na regulator stalnega toka, ki oskrbuje motor električnega voza s silo 2,5 k.s., ki premika nov električni voz. Tako se novo vozilo premika brez znatnejših odklonov od cevi, položene pod zemljo, in skozi katero teče tok. Ta novi voz je prav za prav tramvaj brez tračnic, brez zgornje žice in lire.

Nova pomoč ribičem

Angleške ribiške ladje pošiljajo na dno morja električni val s periodo 16.000 in morejo na ta način odkriti ogromne jate rib ter presoditi, če so te ribe primerne za lov.

Tajna leži v neke vrste pripravi za odmev, ki ni večja od konzervne škatle. Ta »zvočnik«, čigar ena ploskev meri približno 3 dm², je vdelan v krmilni hišici ladje, ki vleče mreže.

Električni val gre na dno oceana, a točen odmev, ki ga je možno zaznati do globine 8000 m, se beleži na neki pripravi za merjenje globine. Zvočni impulz odhaja z ladje šestkrat v eni sekundi in kontrolni mehanizem je tako preprost, da upravlja z njim lahko otrok.

Zakaj nima Evropa dovolj kruha

Evropa je bila že pred to vojno velik uvoznik pšenice. V letih 1934-38 je uvažala povprečno 9 milijonov ton letno, da bi zadostitla potrebam prehrane svojega prebivalstva. Ta pšenica je prihajala v glavnem iz štirih držav, ki so bile največji izvozniki, ZDA, Kanade, Argentine in Avstralije.

Po tej vojni se je potreba po uvozu pšenice še povečala. Med vojno je proizvodnja zelo padla. Računajo, da se je celotni pridelek pšenice v Evropi zmanjšal od 43 milijonov ton letno (povprečje 1934-38) na 23 milijonov ton v letu 1945, torej 20 milijonov manj kot navadno. Zaradi tega bi morala Evropa uvoziti letos 29 milijonov ton pšenice, da bi dala svojemu prebivalstvu vsaj toliko kruha kakor pred vojno. Če upoštevamo, da se je evropsko prebivalstvo v zadnjih letih privadilo na manjše obroke kruha, moremo računati, da bi morali uvoziti najmanj 20 milijonov ton pšenice, da ne bi bilo treba stradati.

Če upoštevamo še potrebe izvenevropskih držav, ki ne pridela doma dovolj pšenice, pridemo do zaključka, da je svetovna potreba po uvozu pšenice 30 milijonov ton.

Ali morejo štiri veliki izvozniki, ZDA, Kanada, Argentina in Avstralija pokriti to veliko potrebo? Kakšno je stanje pri njih? Poglejmo, kako je z njihovo proizvodnjo pšenice v primeri z povprečjem 1935-39.

(v milijonih ton)

Leto	ZD	Kanada	Argentina	Avstralija	Skupaj
povprečje 1935-39	20,7	8,5	6,0	4,6	39,8
1945	31,3	8,7	4,5	3,7	48,2

Vidimo, da se je njihov skupni pridelek povečal za 21%, posebej v ZDA pa celo za približno 50%. Ako temu pridelku prištejemo še zalogo pšenice, ki je znašala v teh državah leta 1945. približno 22.7 milijonov ton, dobimo, da so imele te države na koncu kampanje 1945-46 na razpolago 70,9 milijonov ton.

Domača potrošnja pšenice v ZDA, Kanadi, Argentini in Avstraliji je znašala nazadnje 34,1 milijonov ton. Za izvoz bi torej ostalo 36,8 milijonov ton, s katerimi bi mogli pokriti svetovno potrebo po uvozu pšenice, ki znaša, kakor smo ugotovili, približno 30 milijonov ton.

Toda ZDA, Kanada, Argentina in Avstralija teh 30 milijonov ne bodo izvozile, ker bi pomenilo, da bi se morala njihova zaloga za prihodnje leto zmanjšati na minimun. Tega pa nočejo riskirati. Obdržati hočejo kot rezervo vsaj 12 milijonov ton. Zaradi tega bi bila letošnja svetovna potreba po uvozu pšenice nepokrita za 5,2 milijonov ton. To je zelo veliko, ker smo potrebo po uvozu ceinli na podlagi zmanjšane potrošnje med vojno torej na podlagi minimuma, ki je že na meji stradanja.

Edini izhod iz tega kritičnega položaja je, da izvozniške države zlasti pa ZDA zmanjšajo domačo potrošnjo, ki se je med vojno zelo dvignila v primeri s predvojnimi leti, zaradi predelave pšenice v špirit (za produkcijo umetne gume) in za rejo živali. V časopisih smo čitali, da se vlade teh držav trudijo, da bi povečale na ta način možnost izvoza tega blaga, ki je prepotrebno za prehrano sveta, posebej pa tistih držav, ki so v vojni največ trpele.

Toda izgleda, da ameriški producenti pšenice niso pripravljeni na to žrtev. Država, ki je v rokah kapitala, ne more prisiliti kapital, da se ji pokori. Po sredi je predvsem špekulacija na višje cene. Moramo namreč vedeti, da so cene temu blagu med vojno stalno naraščale in so se od leta 1938. do januarja 1946. dvignile za celih 243 odstotkov. Jasno je, da skušajo ameriški producenti te cene obdržati. Zaradi tega so pričeli zadrževati pšenico in jo uporabljati v še večji meri za rejo prašičev in perutnine, katerih cene so v ZDA izredno donosne.

Ako se bo to nadaljevalo, se bo izvoz pšenice iz ZDA še bolj zmanjšal in Evropa bo imela še manj kruha, kakor ga ima danes.

Kmetijski svetovalec odgovarja

Vprašanje: Kljub temu, da sem pazil pri izberi semenskega krompirja, ni bilo na njivi vse krompirišče enako. Ko je krompir cvetel, sem opazil, da so bili nekateri grmi lepi in veliki, drugi pa majhni. Kaj je temu vzrok? **(Z. Grgič, Bazovica).**

Odgovor: Da ni bilo krompirišče enako, je več vzrokov. Dobro vemo, da imajo nekateri krompirjevi gomolji bolj razvita očesa, drugi manj. Mogoče niste krompir pravilno zrezali pred saditvijo. Čeravno se nam zdi krompirjevo seme enako, nastanejo, posebno če se več let ne menja seme, razni križanci, kateri imajo različne življenjske pogoje in zahteve. Na vsak način morajo naši kmetje bolj paziti pri izberi krompirja za seme. Pri izberi moramo vzeti v obzir vse dobre lastnosti krompirja in to sta odpornost proti suši in škodljivcem. Letos smo opazili na primer, da ne napada ličinka majskega hrošča vse vrste krompirja enako. Ne smemo gledati samo na bujno razrast krompirišča, nego na tisto, kar ostane pod krompirjevim grmom. Grme izpod katerih mislimo vzeti seme, si moramo poprej dobro zaznamovati. Ni priporočljivo krompir za saditev rezati; boljše je, da izpod dobrega grma izberemo gomolje srednje velikosti, najbolj prikladne za seme.

Vloga klajnega apna v prehrani živine

Slaba prehrana, v zvezi s pomanjkanjem sočne krme, je prinesla naši živini težko bolezen — kostolomnico. Kaj je vzrok tej bolezni? Živina mora dobivati s krmo iste snovi iz katerih je sestavljeno njeno telo in sicer: beljakovine, tolšče, škrob, vodo in rudninske snovi. Živina dobi v res dobri krmi (dobro seno, detelja, otrobi, tropine) vse hranilne snovi potrebne za razvoj in produktivnost. Če primanjkuje dobre krme in je prehrana živine preveč enolična (n. pr. krmljenje le s slabim senom, slamo, repo), tedaj nastanejo razne bolezni pri živini, zlasti pomanjkanje krvi, tuberkoloza in kostolomnica Glavni vzrok posledn je bolezni je pomanjkanje rudninskih snovi v krmi. Rudninske soli (apno, fosfor) ne redé, so pa potrebne živalim za tvoritev kosti (mlada živina). Breje živali uporabljajo rudninske snovi za zgraditev okostja živali, ki ima priti na svet, a kravam mlekaricam je potrebno apno in fosfor, ker zgubijo dnevno z oddajo mleka velike količine teh rudninskih snovi.

Rudninske snovi potrebujejo vse domače živali. Izkušnje so dokazale, da pogine pes v 20 dneh ako se mu popolnoma odtegnejo rudninske snovi (soli). Če zmanjka pri perutnini apna in fosforja, nese ta jajca z mehko lupino. Prašiči so tudi podvrženi kostolomnici, ker jih navadno krmimo s hrano, v kateri primanjkuje rudninskih soli. Največ soli ima laneno seme, dobro seno in detelja, najmanj pa slama, slabo seno, repa in krompir. Stara, preizkušena primes krmi za vse domače živali je *klajno apno*. V klajnem apnu sta dve glavni rudninski snovi: apno in fosfor spojena v taki obliki, da jih živali lahko asimilirajo (izkoristijo, prebavijo). Kako se podaja živini klajno apno? Pomeša se preprosto med pičo in to odrasli govedi 2 veliki žlici (cca. 40 gr), prašičem in ovcam eno žlico na dan. Perutnini se pomeša med pičo primerna količina, vsaj po 1 gr. na kokoš na dan.

KULTURA

Nadaljevanje s 5. strani.

kor pri njem vse, izraz teženja za neskončnostjo.

Razen tega pa se je dotaknil Srečko Kosovel v svojih pesmih tudi naše narodne problematike (Kdo je hodil, Balada), dasi je šovinistični nacionalizem odklanjal kot „laž“ prav tako in iz istega razloga, kakor vsi ostali glasniki novega življenjskega humanizma, čigar osnovni poudarek je izražen v ideji bratstva vseh ljudi.

Toda kar daje njegovi tragični človečnosti še prav posebno edinstveno in globok pomen, to je podoba smrti, ki je neprestana spremljevalka njegove duhovne poti in ki se stalno in celo vedno pogosteje spovrača v zboru njegovih pesniških vizij. Zato jo pesnik nekje imenuje „nevesto mojega življenja“. Ta podoba smrti, ki ni zgolj pesniška, tudi ne zgolj slutnja, marveč resnična notranja vizija, daje njegovi osebnosti nekaj kakor odsvit dantejevske veličine in je od vseh dejstev njegovega življenja najbolj pretresljiva.

Končno ne smemo pozabiti, da je duhovna zapuščina Srečka Kosovela nedovršeno delo, zgodaj, prezgodaj umrlega resničnega psnika, ki mu ni bilo dano („Bratje, ne morem vam pesmi končati“), da bi nekoč doživel svoj veliki stvariteljski triumf. Pri njem je bila možnost nadaljnjega razvoja zelo velika, o čemer nam pričajo dela, ki nam jih je zapustil. Še posebej pa je treba poudariti veličino in dragoceno človečnost njegove osebnosti. Srečko Kosovel je bil kot etični borec ves v problematiki našega časa, zato bo njegovo delo vedno, tudi v bodočnosti ostalo verno ogledalo in izrazita podoba sodobne slovenske borbenosti.

Kakor imena njegovih velikih prednikov, je tudi ime Srečka Kosovela v naši osvobodilni vojni vodilo borce brigade, ki se je imenovala po njem, v boj za svobodo in pravice slovenskega naroda.

France Vodnik:

Kratke za gospodarje

Seno, oves in rezanca so najboljša in najbolj zdrava konjska krma, ostala krmila pa konjem manj ugajajo ali jim celo škodujejo.

*

Koruza in ječmen sta najprikladnejše krma za pitanje prašičev.

*

Rž je najnevarnejša izmed vseh žitaric, zato je ne rabi kot krmo.

*

Ne pokladaj izpriljene klaje, preden je primerno ne popravíš.

*

Plemensko živino je treba v drugi polovici brejosti bolj izdatno in tečneje krmiti.

Dajaj živini vedno določeno količino živalske soli.

*

Nikar nespreminjaj živalske klaje hitro, ampak prehajaj polagoma od ene krme k drugi; zlasti je to važno za prehod suhe krme na zeleno in obratno.

*

Ne pripuščaj plemenske kobile pred dovršenim četrtim, krav in ovac pred poldrugim in svinj pred enim letom.

*

Snetljivo žito je breji živini zelo nevarno.

*

Žrebeta in teleta se spuščajo često na prosto, da si utrdijo zdravje in da postanejo močnejša in krepkejša.

Ženski kotiček

Konzerviranje zelenjave za juhe in omake

Snov: 1 kg čebule, 1 kg korenja, 3/4 kg petršiljevih korenin, 1/2 kg zelenih gomolik, 2 zeleni kolerabi z zelenjem vred, 1 glava ohrovta, nekaj zelenja od petršilja in zelene, pol žličke popra, 5 vejic majarona, in 20 paradižnikov ali tej količini primerna količina pretlačene paradižnikove mezge.

Vse to zreži na mesoreznici, daj v široko kozico, dodaj pol kg soli in kuhaj med trajnim mešanjem toliko časa, da se zgosti in postane rdečkasto-rjave barve. Nato zloži ohlajeno v konzervne kozarce, dobro potlači, na vrh nalij nekoliko olja, da se ne pokvari, in zaveži. Če je pravilno prekuhano in dodobra zgoščeno, se dobro ohrani tudi brez olja. — To rabimo kot dodatek k juham (na 2 l juhe eno žličko), prav toliko h golažu in obari. Je izredno dobrega okusa in izboljša vsako jed.

Brusnice v vinu

3 kg izbranih in opranih brusnic stresemo v vročo, a ne vrelo vodo in jih pustimo nekaj minut, da se jim trpkost omili. Nato jih stresemo na rešeto in pustimo, da še dobro odtečejo. Medtem skuhamo 1/2 kg sladkorne sipe in 1/2 l rdečega vina. Ko to dobro prevre, stresemo brusnice vanj in jih pustimo nekaj minut vreti. Dodamo nekoliko cimetove skorjice in vanilje, lahko tudi par klinčkov. Med kuhanjem posnemamo pene in vložimo vroče v kozarce, pokrijemo in zavežemo šele, ko so ohlajene.

Naša prehrana pozimi

Čim nastopijo hladni jesenski dnevi in za njimi mrzli zimski, nam tek do jedi raste, vedno smo lačni. To zato, ker potrebuje naše telo več toplote, ki mu jo moramo dovajati s hrano. Zato potrebujemo v mrzlem letnem času krepkejša in izdatnejša jedila kakor poleti. Uživati moramo več stročnic, t. j. fižol, grah, lečo, nadalje močnate jedi, krompir, posebno pa več maščobe in mesa. Tudi alkoholne pijače pozimi našemu telesu bolj prijajo kakor poleti. V vročini nas bolj mikajo hladilne pijače sadnih sokov, pivo in vino, ki vsebuje malo alkohola. Po zimi pa se nam hoče poleg rednih obrokov izdatnejše hrane tudi toplega predjužnika in tople popoldanske malice. Poleti nam zato zadostuje sadje in kruh, prija nam v času bolj limonin sok, pozimi pa se nam prileže k času dodatek vina, ruma, konjaka ali sadjevca, da nas ogreje. Vendar pa tudi pozimi ne smemo opustiti sveže zelenjave in svežega sadja. Uživajmo tega, dokler ga je le mogoče dobiti. Surovo sadje in zelenjava vsebujeta rastlinske soli, železo, fosfate, apno in drugo. V surovem sadju so vitamini, (posebno v citronah in oranžah), ki so našemu telesu nujno potrebni.

Ribe

RIBE so odlična mesna hrana zaradi mnogih prednosti, ki jih imajo pred drugimi mesnimi vrstami. Kemična sestavina ribjega mesa ima poleg rednih snovi, katere imajo tudi druge mesne vrste, še važne dopolnilne in rudninske snovi, n. pr. jod in fosfor. V želedcu tvorijo neznatno množino kislin, meso toplokrvnih živali pa tvori mnogo sečne kisline, ki je pogosto vzrok vnetjem in raznim obolenjem, n. pr. ledvičnim boleznim, gihtu, revmatizmu in dr. Zato so ribe primerne tudi za deco in stare ljudi. Posebno nemastne kuhane ribe, ki imajo belo meso, so izredno lahko prebavljive, da lahko postrežemo z njimi tudi bolnikom. Ribe, posebno morske, nam nudijo prijetno spremembo v hrani, ker jih lahko pripravljamo na različne načine, in kar je tudi važno, hitro so pripravljene.

Gospodinjski nasveti

DA SE KROMPIR, ki ga kuhaš v oblicah, ne razkuha, dodaj vodi nekoliko soli ali kisa.

MASTNE MADEŽE na volneni ali svileni obleki potresi z morsko peno dobiš jo v drogeriji in pusti čez noč, da potegne maščobo nase. Drugi dan skrtači obleko, a če je madež globok, da ni še izčiščen, ga potresi še enkrat s peno precej na debelo, dokler popolnoma ne izgine.

LESK NA OBLEKAH od sedenja in na rokavih odstraniš tako, da namočiš snažno krpo v kisu, trdo ožmeš in položiš na svetli del obleke ter jo z vročim likalnikom nalahko polikaš, toda ne toliko časa, da se pod likalnikom posuši. Nato položiš obleko preko stola, da se polagoma izhlapi in posuši. Kis odstrani lesk in osveži barvo obleke.

Namesto kisa vzameš lahko tudi salmijak in slicer razredčen s čisto vodo. V tem primeru daš na en liter vode eno žlico salmijaka in nato postopaš z likalnikom, kakor gori.

Misli o ljubezni

V ljubezni je vse skrivnost:
puščice njene, njen tul, nje plamenica
in detinstva zarja;
dojeti v enem dnevu to modrost
ni môči njemu, ki o njej preudarja.

LA FONTAINE

O ljubezen, počelo sveta! Dragoceni plamen, na katerega vsa narava nenehoma pazi kakor nemirna vestalka v božjem svetišču!

MUSSET

Ljubiti — to je imeti v rokàh
za vse preskušnje nit vodnico,
za vsa pota plamenico
in čašo za zajemanje v vseh vodàh.

HUGO

Ljubezen je samo krik upora proti praznoti življenja.

BATAILLE

Rešitev iz prejšnje številke:
Trije obrtniki: pleskar, sedlar, steklar.
Številčnica: bala, avla, roka, kolo, orel, vaja, lava, Java, erar — Barkovlje.

Križanka

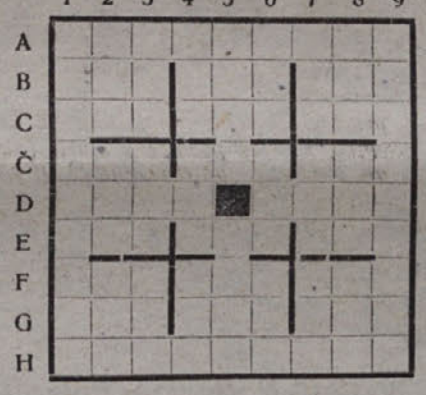

V o d o r a v n o: A) prispodoba; B) pravilna razvrstitev; žuželka; industrijska rastlina; C) moško ime; lošč; pesnitev; Č) ptica; število; kradljivec; D) obrežje; selišče; E) predlog; glas; klica; F) žensko ime; izrek; dvojica čutil; G) kemična prvina; senčnica; veznik; H) nauk o telesnem ustroju.

N a v p i č n o: 1. pokrajina v Španiji; 2. oblika vode; števnik; ruska reka; 3. moško ime; plod; žensko ime; 4. športni izraz; poželenje; svetopisemska oseba; 5. plevel; časovna enota; 6. povodna žival; konica; vprašalni prislov; 7. glina; zlast; kazalni zaimek; 8. gnev; mesto ob Adiži; pijača; 9. pokrajina v Aziji.

Odgovarja JOŽE KOREN — Založba Primorskega dnevnika, Trst.

FIZKULTURA

V finale za pokal „Delavske enotnosti“

so se plasirali Sv. Marko, Rojanese, Frausin in Ponzianina

V nedeljo se je končal prvi del tekmovanja za pokal »Delavske enotnosti«. Najzanimivejša tekma te nedelje je bila med Sv. Markom in Rocolom, ki sta bila oba favorita za vstop v finale. Po ostri, vendar v pravem športnem duhu igrani tekmi je zmagalo moštvo Sv. Marka z rezultatom 2:1 in s tem izločilo Rocol od nadaljnega finalnega tekmovanja. V ostalih srečanjih so zmagala boljša moštva, tako kot je bilo pričakovati. V finalnih tekmah bodo sodelovala moštva Sv. Marka, Rojanese, Ponzianine in Frausina. Tehnični rezultati zadnje nedelje: Skupina A: Rojanese—Kraljič 2:1; Col—Dugolin 2:0; Zadruge—Redivo 2:0. Skupina B: Čebulec—Dreher 1:0; Frausin—Gaslini 2:0; Ponzianina—Pisoni 1:0.

Škedenj—Montebello 2:0

Po štirikratnem neodločenem rezultatu se je v nedeljo vršila že petič finalna nogometna tekma za pokal »Coverlizza«. Na igrišču pri Sv. Ivanu so se zbrali številni ljubitelji nogometne igre. To pot je bilo moštvo Škednja boljše in si je zaslužilo zmago. Gole za Škedenj sta zabila Braini v 30' prvega polčasa in Gerbac v zadnji minuti pred koncem. Po tekmi je brat pokojnega Coverlizze izročil Škednju pokal, Montebellu pa spominsko plaketo.

Gostovanje Ponziane na Reki

V nedeljo je nogometno moštvo Ponziana iz Trsta odigralo na Reki prijateljsko tekmo proti Kvarneru. Ponziana je bila ves čas v premoči in s svojo igro zadovoljila občinstvo. Končen rezultat je 2:0 za Ponziano. Gole sta zabila Stivoli v 16' prvega polčasa in Gerin v 5' drugega polčasa. Omeniti moramo, da je Ponziana zabila še dva gola, katera pa sodnik ni priznal.

Trebče—Sežana

Nogometni odsek prosvetnega društva »Sežana« je res delaven. V nedeljo je povabil nogometno moštvo iz Trebč. Pred precejšnjim številom gledalcev je enajstorica iz Trebč zmagala nad »Sežano« po lepi in hitri igri z rezultatom 4:2. Pri Sežani se je odlikovala obramba, pri Trebčah pa napad.

O plavalnem sportu

Plavanje kot šport je človeštvo pričelo smotrno gojiti šele v XX. stoletju. V začetku so poznali le dva sloga in sicer prsni in bočni (vijolinca), kmalu pozneje pa tudi hrbtni slog. Leta 1906 pa je Evropa zastrmela, ko je Avstralec Heally pokazal nov, doslej nepoznan slog. To je bil crawl, ki je bil znatno hitrejši od vseh ostalih slogov in se je zaradi tega znatno razširil.

Če pogledamo statistiko razvoja plavalnega športa, vidimo, da imajo glavno besedo v plavanju Američani in Japonci, katerim pa so se v zadnjem času pridružili še Rusi. Med ženskami prednjačijo danske in nizozemske plavalke. Iz seznama svetovnih rekorderjev razberemo tudi razvoj raznih slogov.

Na 100 m prosto je med prvim svetovnim rekordom, ki ga je postavil Američan Jonny Weissmüller ter med svetovnim rekordom iz leta 1946 samo ena sekunda razlike. Toda le šestim plavalcem se je doslej posrečilo prekositi rekord iz leta 1926. Na 200 m prosto pa je slika že drugačna. 45 plavalcev je doseglo boljši čas kot je rekord iz leta 1926. Približno isto je na srednji in dolgi progi, kjer je pred 20 leti imel rekord Šved Arneborg. Pri prsnih plavalcih opažamo ogromen napredek. Novi slog »metuljček« je klasični prsni slog znatno izpodrinil. Res je, da so uspehi sovjetskih mojstrov Bojčenka in Meška izredni, toda napredek je tudi v množici. Na olimpijski progi 200 m prsno je kar 77 plavalcev prekosilo stari rekord; med njimi sta tudi 2 jugoslovanska plavalca Tone Cerar in Božo Grkinič, od katerih je bil prvi pred vojno med najboljšimi v svetu.

Ženske so še bolj napredovale, to pa ravno zaradi tega, ker so se šele v zadnjem času množično pričele baviti s športom. Na 200 m prsno je kar 122 plavalk, ki so prekosile stari rekord. Med njimi je tudi Jugoslovanka Mira Korpesova, ki je lansko leto dosegla čas 3.10.8, s katerim se je uvrstila na 60. mesto najboljših plavalk na svetu. Prinašamo lestvico svetovnih rekordov iz leta 1926 ter 1946.

Proga	Svetovni rekord 1926	Svetovni rekord 1946
Moški		
100 m prosto	57.4 Weissmüller (USA)	56.4 Fick (USA)
200 m prosto	2.15.6 Weissmüller (USA)	2.07.2 Medica (USA)
400 m prosto	4.50.3 Borg (Šved.)	4.38.5 Smith (USA)
1500 m prosto	20.04.4 Borg (Šved.)	18.58.8 Amano (Jap.);
100 m prsno	1.15.6 Faust (Nem.)	1.05.4 Bojčenko (SSSR)
200 m prsno	2.50.4 Rademacher (Nem.)	2.29.8 Bojčenko (SSSR)
100 m hrbtno	1.11.2. Laufer (USA)	1.04.7 Kiefer (USA)
Ženske		
100 m prosto	1.10.0 Lackie (USA)	1.04.6 Den Quden (Niz.)
400 m prosto	5.53.2 Ederle (USA)	5.00.1 Hveger (Dan.)
100 m prsno	1.28.8 Geraghty (USA)	1.19.4 Grass (Nem.)
200 m prsno	3.18.4 Baron (Niz.)	2.55.5 Kapell (Nem.)
100 m hrbtno	1.22.4 Bauer (USA)	1.10.9 Kind (Niz.)

Zelena kobilica

(P. Bažov)

»Potem pa, veste kaj, dečki.... Pokazal vam bom kraj, kjer me lahko najdete. Samo da nobenemu.... Ste razumeli?«

Zagotovili smo mu, da ne bomo povedali nikomur.«

»Niti očetu, niti materi. To ne bo slabo. Vedite, da mi je znano, v kateri ulici stanujete.«

»Kaj ti stričko misliš da smo mi morda takšni!«

»No, le pomalo. Boljše bi bilo, da ne bi poznal vaših očetov, dečki. To povem le tako in vi ne vzemite tega kot žalitev. Če pa bodete izdali, se vam ne bo godilo dobro.«

Kadar smo zatrdno obljubili, da ne bomo za nobeno ceno nikomur nič povedali, je ranjenec spet spregovoril bolj laskavo:

»Dobro, dobro — verjamem. Poslušajte torej, kaj vam povem. Sedaj bomo zapluli na Karandaževo goro. Tam je bil nekoč rudnik. Vam je znano?«

»Tam se dobi mnogo okostnjakov.«

»No, torej. Splazil se bom proti tej jasi. Ne bom se pa ustavil na bregu, ampak se bom potrudil, da prilezem do noči k poljski poti. Les je tam drobnejši, pa je gostejši. Tam vas bom tudi čakal. Vi pa mi skrite malo kruha za kakšno deblo ob vodi. Dobro tako?«

Končno smo se sporazumeli.

»Kako me boste poiskali?«

»Prišli bomo semkaj, začeli bomo klicati in ti se boš odzval.«

»In če vas ne bom takoj slišal? Kaj pa potem?«

»Potem...; potem naj Egorša zažvižga. On je najboljši v naši ulici. Nikdo ga ne more prekositi. Ko zažvižga — ga boš takoj slišal.«

»Ne, dečki. Tako se ne dela. Bolje bo ako napravimo takole: Iz Gorjanke krenite po poljski poti. Ko pridete do Karandaševe gore, do tele jase, obrnite po njej proti ribniku in stopajte v to smer, pojoč vsi trije eno in isto pesem. Katero znate?«

»Ono o miški iz mišnice:

Prišla je miška iz mišnice,
vzela je žito iz žitnice...

»Dobro... Peti morate polglasno, in jaz se bom odzval. Ako se ne oglasim pomeni, da me ni tu.«

»Kje boš tedaj?« je vprašal Petka.

»Kakor bo naneslo. Niti sam ne vem. Sedaj pa moramo pristati. Glejte, na onile jasi.«

Ko se je poseděl na breg, nam je ranjenec svetoval:

»Vi pa, dečki, veslajte kar pod bregom. Pri krajnih ulicah nekje se izkrcajte. Katera je vaša ulica?«

»Peta s tega konca.«

»Torej nasvidenje v kratkem. Sedaj pa pojdite in ne pozabite, da čakam na vas. Čoln seveda odpahnite. Čez noč ga bo odneslo proti jezu. Vidite, veter s te strani se je polegel. Le previdno in pazite.«

Ko smo ostali sami, smo dolgo časa molčali. Čoln se je pozibaval. Koljuša se je preložil k veslu pri krmilu. Tudi to je napravil molče.

Prvi je spregovoril Petka:

»Torej, dečki, kar bo pa bo. Doma nas bodo naklestili — mi pa moramo govoriti vsi enako: hodili smo po Veršinki.«

»Namazali nas bodo pa vkljub temu.«

»No, če že bomo govorili...«

»Je že prav tako. Kar pripravita se! Samo niti besedice ne o onem! In kruha preskrbita. Nasitili nas le bodo... Najprej nas bodo našeškali, potem dobimo jesti. Ne deri se tedaj! Ti Egorša poprosi očeta, naj ti da še. Reci, da si še lačen. On ti bo odrezal še en kos, ti pa — v žep z njim.«

(Se nadaljuje)

Teden v slikah

V BORBI PROTI IMPERIALIZMU

Nihče noče biti podjarmljem!

NOČEMO DELITEV BRD

Nihče noče biti suženj!

Briško, in vse primorsko ljudstvo odločno protestira proti francoski črti, na osnovi katere bi bilo prepuščeno imperialistom na desettisoče Slovencev

Proti kolonialnim ukrepom ZVU

protestirajo množice Tržačanov pred sedežem ZVU v Trstu, kajti prepričani so, da nismo več daleč od kolonialno demokratičnih razmer v Palestini in drugih delih demokratičnega imperija....

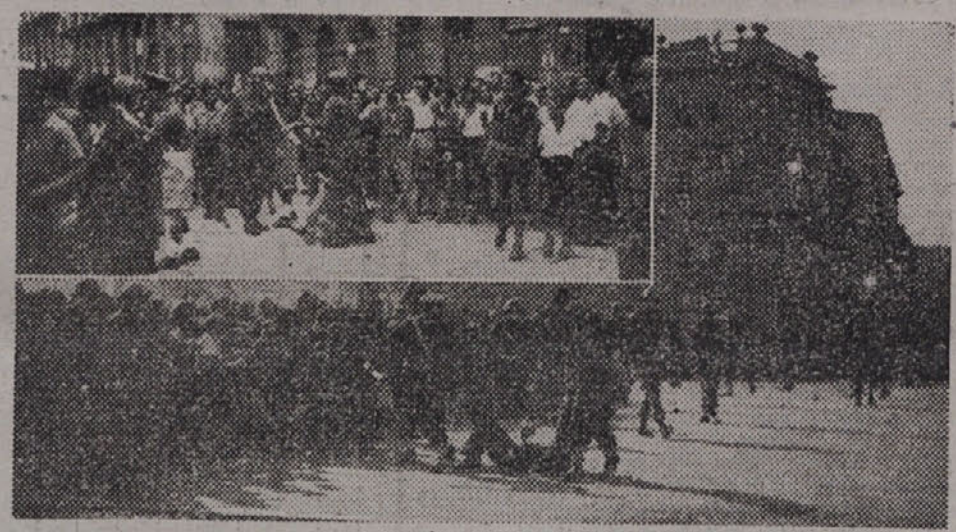

V koliko se vzdrževanje reda v Trstu razlikuje od „vzdrževanja“ reda v Haifi v Palestini? (glej spodnje slike!)